

Kostimografija "Koga spaljujemo danas?"

Osmanagić, Bruno

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:106591>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-24**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KREATIVNE TEHNOLOGIJE
DIPLOMSKI STUDIJ DIZAJN ZA KAZALIŠTE, FILM I MULTIMEDIJU

BRUNO OSMANAGIĆ

KOSTIMOGRAFIJA
„KOGA SPALJUJEMO DANAS?“

DIPLOMSKI RAD

MENTORICA: izv. prof. art. Zdenka Lacina Pitlik
SUMENTORICA: izv. prof. dr. sc. Katarina Žeravica

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Bruno Osmanagić, potvrđujem da je moj diplomski rad pod naslovom „Koga Spaljujemo Danas?” te mentorstvom izv. prof. art. Zdenke Lacine Pitlik rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu, kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog/diplomskog rada nije iskorišten za ikoji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Osijeku 1. 9. 2024.

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. KONCEPT.....	2
3. RAZRADA LIKOVA	3
4. VJEŠTICE U KNJIŽEVNIM DJELIMA I MEDIJIMA.....	11
4.2. ROMAN.....	15
4.3. VJEŠTICE U MULTIMEDIJI	20
5. ODJEĆA U SREDNJEM VIJEKU.....	22
6. SUFRAŽETKINJE.....	27
6.1. ODJEVNI SIMBOLI SUFRAŽETKINJA.....	30
7. SUVREMENO DOBA	31
7.1. FEMINIZAM I VJEŠTICE	32
8. ZAKLJUČAK.....	34
9. LITERATURA	35
19. PRILOZI.....	38

SAŽETAK

Diplomski rad „Koga spaljujemo danas” bavi se pokretom sufražetkinja i Wiccom kao supkulturom modernog doba u okviru kontekstualne analize povijesnih perioda srednjeg vijeka te 19. i 20. stoljeća. Kontekstualna analiza uključuje podatke i događaje svakog od navedenih povijesnih razdoblja relevantne za temu priče, a prikazuje i specifične primjere simbolike, poput simbola ptice kod Sufražetkinja.

Prvi dio diplomskog rada bavi se konceptom „Koga spaljujemo danas”, razradom priče te opisom likova. Čitatelj se najprije upoznaje s likovima priče, a zatim slijede razrada vizualnog identiteta, njihova simbolika te opis izvora inspiracije koji su doveli do vizualnog identiteta, odnosno kostimografskih rješenja.

U prilogu rada nalazi se tekst priče „Koga spaljujemo danas?” te skice i fotografije sašivenih odjevnih predmeta za glumce.

SUMMARY

The master thesis "Whom shall we burn today?" analyzes these historical periods: the Middle age and the 19th and 20th century, focusing on the Suffragette movement and exploring Wicca as a subculture of the modern era. It describes the fashion of each era, mentioning specific details, like the bird symbol among the Suffragettes.

The first part of the master thesis delves into the concept of "Whom shall we burn today?", developing the story, and describing the characters. Readers are introduced to the characters of the story, followed by an elaboration on their visual identity, symbolism, and the inspiration behind their visual representation, particularly in terms of costume design.

In the appendix of the thesis, readers can find the story "Whom shall we burn today?" along with sketches and sewn clothing items for the characters (actors).

1. UVOD

Diplomski rad „Koga spaljujemo danas” nastao je prema osobno napisanom tekstu u obliku proze, a ujedno je i koncept za predstavu, no ponajprije kostimografiju. Opisuje tri povijesna razdoblja: srednji vijek te 19. i 20. stoljeće, uz pomnu analizu pokreta Sufražetkinja i Wicce kao supkulture suvremenog doba – Wicca kao supkultura. Osim definicije i konteksta ovih perioda, rad donosi detaljnu analizu ovih koncepata u kostimografskom smislu, kao i analizu likova navedene priče, uz njihove karakteristike i vizualne identitete.

2. KONCEPT

Kostimografska rješenja nastala su prema kratkom proznom tekstu, prema kojem je nazvan i diplomski rad. Priča je smještena na neodređenom području kroz tri povijesna perioda: srednji vijek, kraj 19. stoljeća te moderno doba koje pokriva vremenski period od početka 20. stoljeća do danas.

Cijelu radnju vode dva glavna lika: Bijela Božica i Crni Čovjek. Ova dva fiktivna lika mogu podsjećati na mnoge likove iz mitologije, poput Hada (grčkog boga podzemlja) i Perzefone (njegove žene koja donosi proljeće i zimu) ili pak Freye (nordijske božice erotike, ljepote, magije i plodnosti) i Lokija (nordijskog boga prevare i iluzije).

Bijela Božica fiktivni je lik posebno kreiran za priču. To je lik u kojemu možemo prepoznati motive Freye, Afrodite, Atene, Perzefone i Izide, božica iz različitih kultura koje predstavljaju plodnost, magiju, ljepotu i ljubav. Iako božice poput Hekate (koju još nazivaju majkom svih vještica u grčkoj mitologiji) ili Freye (koja isto tako ima poveznicu s magijom) mogu imati negativnu konotaciju, za ovog su lika preuzete pozitivne karakteristike poput zaštite žena i trudnica te moći davanja ljubavi i nježnosti:

„Ona je poznata kao predstavnica svih praksi povezanih s vještičarenjem i magijom. Proganja grobove i raskrižja te upućuje na mjesta gdje je počinjeno ubojstvo.

Hekata se pojavljuje kao divovska žena koja nosi baklju i mač. Njezina stopala i kosu oblikuju zmijske, a njezini suputnici su zvukovi munja, potresa, vriskovi i ucviljeno zavijanje njezinih pasa.“¹

Kontrastni lik Crni Čovjek preuzima pak karakteristike Zeusa ili Hada koji se prema mitologiji, iako su bili glavni bogovi, prema nježnijem spolu nisu odnosili s nježnošću i poštovanjem, već su ih otimali, uznemiravali i ugnjetavali.

---

¹ E. M. Berners, *Myths and legends of Ancient Greece and Rome*, New York, 2007., str. 85.

„She now presides over all practice connected with witchcraft and enchantments, haunts sepulchers and point where two roads cross, and lonely spots where murders have been committed. Hecate appears as a gigantic woman, bearing a torch and sword. Her feet and hair are formed of a snakes, and her passage is accompanied by voices of thunders, weird shrieks and yells, and the deep yawing and howling dogs.“

-Autor diplomskog rada slobodno prevodi citate unutar teksta.

Ostali likovi koji su se našli u crno-bijelom svijetu, tj. borbi između Crnog Čovjeka i Bijele Božice „obične“ su žene koje su inspirirane stvarnim događajima i osobama, te koje su proživjele ugnjetavanje pa i mučenje kao žene koje su željele biti slobodne i nezavisne.

Glavni likovi svoju radnju započinju u vrijeme progona vještica, ponovno se susreću u vrijeme velikih protesta za prava glasa žena, a završavaju u vremenu kada žene imaju pravo glasa.

Pojam „vještica“ spominje se kroz cijelu priču kao poveznica između žena osuđivanih za vještičarenje, sufražetkinja i modernih žena. Taj se pojam koristi kao negativan atribut, odnosno u funkciji uvrede. U početku priče otkrivamo kako su vještice prve žene koje su težile biti slobodne, a isto tako i žene koje su „patile od muške ruke“. Također, navedeni pojam povezuje se sa sufražetkinjama i modernim ženama bez obzira na točnost. To znači da se sufražetkinje mogu nazvati vješticama svog doba, a vještice sufražetkinjama bez obzira na povijesnu autentičnost takve tvrdnje. Na taj se način povezuju njihovi ciljevi i zajednička želja, a to su prava glasa, ravnopravnost i sloboda.

Konkretno, radnja priče vodi čitatelja kroz borbu između Bijele Božice i Crnog Čovjeka, u kojoj Bijela Božica gleda muke žena koje je priredio nitko drugi nego Crni Čovjek.

Zaključno, priča je kratki prozni tekst koji ima motive bajke, što znači jaki kontrast između glavnih likova, pobjeda dobra nad zlim i glavnih junaka kojima pomažu veće sile ili se suočavaju sa zlim silama.

Priča je nastala kao samostalni autorski koncept za neverbalni teatar, to jest, performativnu umjetnost, ali isto tako i za izražavanje umjetnikovog vizualnog identiteta u kostimografskom smislu, te obrađivanje povijesnih perioda u odijevanju.

3. RAZRADA LIKOVA

Za kostimografski vizualni identitet potrebno je analizirati likove, istražiti u tekstu je li napomenuta kostimografska uputa u obliku rečenice koja opisuje što likovi nose, a ponekad je napomenut i jednostavan predmet poput ogrlice ili češlja. Takve upute česte su u dramskim tekstovima te ih kostimografi koriste kao upute. Važno je napraviti podjelu likova prema

scenama i prizorima iz razloga što jedan lik može imati više presvlake. Podjela se radi prema tabličnom prikazu u kojem se označavaju presvlake po scenama, prizorima ili činovima. U ovom slučaju, jedini likovi koji imaju presvlake su Crni Čovjek i Bijela Božica, za koje je zamišljeno da glume ili performativno izvode iste osobe. S druge strane, ostali likovi nemaju presvlake, osim u slučaju da tri lika izvodi jedan glumac/izvođač, što nije rijetkost u izvedbenim umjetnostima.

LIKОВИ:	SCENA	2.SCENA	3. SCENA
Bijela božica	*	*	*
Crni čovjek	*	*	*
Belladonna/Vještica	*		
Jenny/Sufražetkinja		*	
Anastasia/ Suvremena žena			*

TABLICA 1: Tablični prikaz presvlake likova.

Nakon razrade presvlake likova napravljen je *moodboard*. *Moodboard* je konvencionalni pojam među umjetnicima kojim se koristimo kao izrazom za kolaž slika koje služe kao izvor inspiracije za skiciranje likova. Isto tako, *moodboardom* se koristimo i za vizualni identitet scenografije, a možemo se njime koristiti i za pisanje književnih djela, koncepta, atmosfere predstave i izvedbi, dizajna svjetla i tako dalje. Jednostavno rečeno: *moodboard* je kolaž slika koji umjetnicima služi kao izvor inspiracije. On je slobodna volja umjetnika. Nije isključeno da ga neki umjetnici ne koriste. Trebalo bi napomenuti kako *moodboard* nije samo kolaž slika, već to može biti mali dnevnik zapisanih citata, raznih krokija, kolorit tablica i slično. (U prilogu rada nalaze se *moodboardovi* za svakog lika.)

S obzirom na to da tekst ne sadrži precizne kostimografske upute, likovima ove priče procesom je rada predodređena boja, s ciljem pobude psiholoških reakcija u publici i jasnog predočavanja karaktera likova. Činjenica je da boje imaju različite simbole u raznim kulturama te da psihološki utječu na čovjeka.

Bijela Božica prvi je glavni lik i narator radnje. Prikaz je dobre sile kojoj se pripisuje zaštita žena od Crnog Čovjeka. Napisana je kao lik koji predstavlja toplu žensku energiju. Zamišljena je kao lik čije su glavne boje bijela i žuta. Bijela u psihologiji boja i simbolici boja prezentira nevinost i čistoću. Povezana je sa savršenošću. Zanimljivo je to da postoji 67 nijansi bijele boje. S druge strane, žuta boja označava optimizam, jasnoću i mladost.

Slika 1: Skica Bijele Božice.

Slika 2: Kostimsko rješenje Bijele Božice.

Crni Čovjek glavni je antagonist priče. Prikaz je zle sile, ali specifično je napisan kao predstavnik negativne muške energije, a može se opisati i kao „ugnjetavač žena“. Njegove su glavne boje crna i plava, kao kontrast bijeloj i žutoj. Plava je, za razliku od žute, hladna boja. Ironično, značenje boje je pozitivno. To je boja harmonije i vjernosti, povezuje se s konceptom mašte i duhovnosti. Isto tako, može ukazivati i na sigurnost i povjerenje. No plava je boja predodređena crnom čovjeku iz razloga što predstavlja noć u kombinaciji s crnom, što

je još jedan jaki kontrast Bijeloj Božici kojoj se pripisala boja sunca – žuta. Crna predstavlja eleganciju, ali nosi se za sprovode, pa tako označava i smrt.

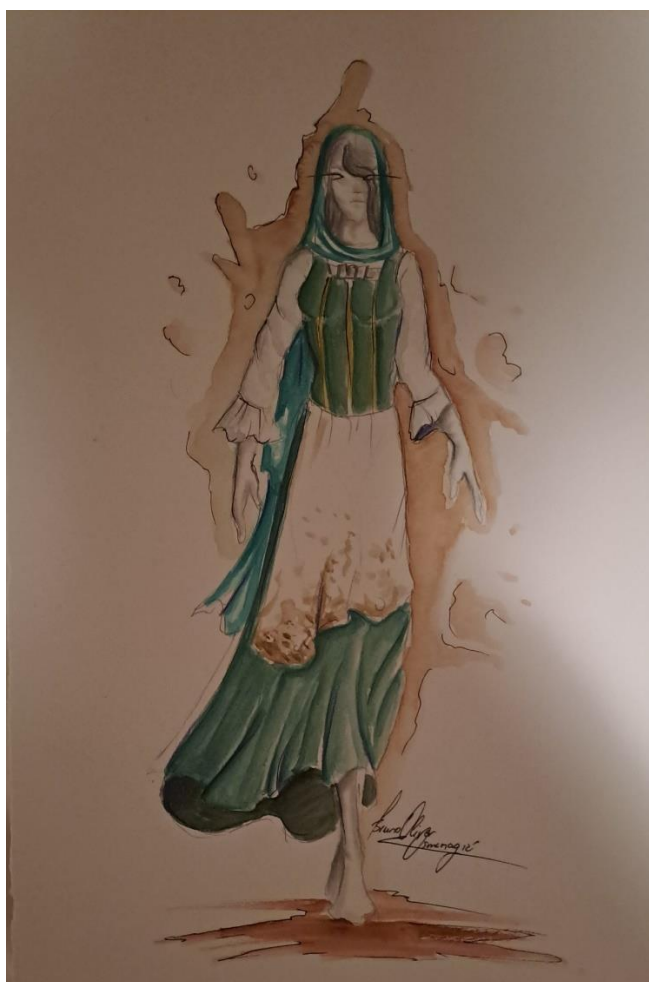

Slika 3: Skica Crnog Čovjeka.

Slika 4: Kostimsko rješenje Crnog Čovjeka.

Belladonna – Ona je prva žrtva Crnog Čovjeka. Njezina je glavna boja zelena. Belladonna je smještena u nedefinirani povijesni period s obilježjima srednjeg vijeka i renesanse, čije je jedno od glavnih obilježja bilo progon vještica, pogotovo na području Salema. Zelena boja povezana je s vještičarenjem i magijom, a prema priči se ona smatra vješticom i za to je optužuje nitko drugi nego Crni Čovjek. Zelena boja također označava harmoniju i zdravlje. Za zelenu boju smatra se kako smiruje i pomaže čovjeku u produktivnosti, naročito ako je prisutna u radnom prostoru.

Slika 5: Skica Belladonne.

Jenny – za ovog lika odabrana je smeđa boja. To je boja zemlje i jeseni, a prema nekim tumačenjima i umiranja. Označava boju mira i odmora, a mnoge je religije povezuju s propadanjem, umiranjem i truljenjem. Smeđa je boja bitna za ovog lika jer se radnja odvija u prostoru tamnice u kojoj Crni Čovjek muči junakinju koja se pridružila sufražetkinjama u otporu. U odnosu na Crnog Čovjeka koji ima plavu boju i koja označava sigurnost, pa je iz tog razloga policijski službenici nose, Jenny nosi smeđu boju otpora koju su koristili i neki vojnici tijekom Drugog svjetskog rata – odnos je takav da opravdava otpor koji policija pokušava ugasiti. To dobro služi priči jer pomaže poduprijeti povijesnu činjenicu da su sufražetkinje u zatvorima prisilno hranili i mučili, a sve zato što su htjele svoje pravo glasa.

Slika 6: Skica Jenny.

Anastasia od svih likova ima najagresivniju boju: crvenu. To je boja revolucije, strasti i uzbuđenja. Boja je dobra za ovog lika jer se ona nalazi kao posljednja glavna junakinja. Njezina priča smještena je u moderno doba za koje, radi priče, možemo reći da je doba slobode i feminizma. Činjenica je da je tijekom povijesti crvena boja prevladavala na zastavama diktatora poput Hitlera, koji su time htjeli motivirati svoj narod. Kako crvena označava i seksepil, to pridonosi likovnoj karakterizaciji Anastasie koja se nalazi u klubu i suočava se s Crnim Čovjekom. Treba napomenuti i kako su crvena i plava kontrastne boje, što može pridonijeti vizualnom prepoznavanju sukoba.

Nakon određivanja kolorita, slijedi razrada likova prema povijesnim periodima, gdje je potrebno istražiti svaki povijesni period i prema tome izraditi likovna rješenja likova.

Slika 7: Skica Anastasije.

Slika 8: Kostimografska rješenja Belladonne, Jenny i Anastasije.

4. VJEŠTICE U KNJIŽEVNIM DJELIMA I MEDIJIMA

Vještice su od davnina bile dio priča i folklora. Likovima poput Babe Jage ili Babe Roge, koja je poznata slavenska vještica koja jaše na kući s nogama od pijetla, leti u kotlu ili na metli te vreba malu zločestu djecu, stariji su nas plašili prije spavanja.

Kada je riječ o vješticama, važno je spomenuti roman *Harry Potter* autorice J. K. Rowling, koji je itekako pridonio popularnosti ovih magičnih bića. U ovom poglavlju spominje se nekoliko književnih djela, poput *Macbetha* i *Harryja Pottera*, koji sadrže opise likova vještica te njihove karakteristike. Analiza ovakvih književnih primjera važna je kako bi se stekao

uvid u način na koji umjetnici poput pisaca doživljavaju vještice i kako ih prezentiraju publici.

4.1. DRAMSKI TEKST

Macbeth je dramski tekst (žanra tragedije) Williama Shakespearea koji prati uspon i pad Macbetha, škotskog plemića, kojeg vlastita ambicija i proročanstva vještica navode na ubojstvo kralja i preuzimanje prijestolja. Nakon što postane kralj, Macbeth se pretvara u tiranina koji pada u ludilo izazvano proročanstvima, paranojom i posljedicama vlastitih djela, što na kraju dovodi do njegova pada i smrti.

VJEŠTICE U MACBETHU

Proroci sudbine: u grčkoj mitologiji poznato je kako su neki od junaka, kraljeva, pa i bogova odlazili proročicama i prorocima kako bi saznali vlastitu sudbinu. Iako to nužno nisu vještice, možemo ih usporediti s njima. Kako je gore već navedeno, Hekata je jedna od likova grčke mitologije koja ima sposobnost proricanja sudbine i vraćanja, a usto je i majka svih onih koji prakticiraju magiju. William Shakespeare iskoristio ju je kao lika za svoju predstavu te je također prezentira kao vođu triju vještica koje proriču kletu sudbinu Macbetha:

„HEKATA: ...a ja koja sam gospodarica vaših čari i tajna začetnica sviju zlih stvari...“²

„MACBETH: Stanite, vi nedokučene govornice, recite mi više.“³

Utjelovljenje zla: vještice utjelovljuju zlo i kaos. Njihova proročanstva vode do korupcije i nasilja u drami. „BANQUO: Sada je to tvoje: kralj, Cawdor, Glamis, sve, kako su ti žene suđenice obećale; i bojim se da si najpokvarenije za to igrao...“⁴

PSIHOLOŠKI UTJECAJ

Vještice igraju ključnu ulogu u psihološkom razvoju glavnog lika. Njihova proročanstva potiču njegovu paranoju, strahove i ambicije.

U ovom dramskom tekstu vještice su opisane, moglo bi se reći, konvencionalnim karakteristikama – kao ružne „babetine“ koje izgledaju neprirodno. Glavni lik ih se na

---

² William Shakespeare, „Macbeth“, MATICA HRVATSKA, Zagreb 2011., preveo: Mate Maras, str. 69

³ William Shakespeare, „Macbeth“, MATICA HRVATSKA, Zagreb 2011., preveo: Mate Maras, str. 10

⁴ William Shakespeare, „Macbeth“, MATICA HRVATSKA, Zagreb 2011., preveo: Mate Maras, str. 48

početku plaši, kao i njegov prijatelj, ali kada čuje da mu donose dobre vijesti u vezi s njegovom sudbinom, tada ih prihvaća.

„BANQUO: - Tko su ove tri tako smežurane i tako divlje u toj odjeći, te ne izgledaju kao stanovnice zemlje, a ipak jesu na njoj? Jeste li žive? Jeste li bića koja mogu pitati? Ragbi da me razumijete, jer svaka odjedanput svoj ispucali prst polaže na ispijene usne; morate biti žene, a ipak mi vaše brade priječe osvjedočiti se da to jeste.“⁵ „BANQUO: U ime istine, jeste li vi kakve utvare ili ste doista to što izvana pokazujete?“⁶

Ovo je opis koji služi kao predložak za kostimografska rješenja. Iako se ne spominje detaljan opis onoga što vještice nose i na koji to način nose, opis detalja služi kao savršen predložak, dovoljan da autor kostima ima svoju umjetničku slobodu i istovremeno poštuje autora teksta, atmosferu radnje i zadanu estetiku likova.

Zaključno, vještice u Macbethu estetski su prikazane kao „ružne babetine“:

„HEKATA: Zar nemam razlog babetine jedne?“⁷, proročice sudbine, donositelji zla.

VJEŠTICE IZ SALEMA

Vještice iz Salema dramski je tekst Arthura Millera, napisan 1953. godine. Dramski tekst temelji se na stvarnim događajima i likovima, poput Sarah Good koja je također služila i kao inspiracija za lik Belladonne.

DRUŠTVENA I POLITIČKA KRITIKA

Ovaj dramski tekst služi kao alegorija za MacChartyevu eru u SAD-u, gdje su mnogi nedužni ljudi osuđeni za komunizam bez konkretnih dokaza. Ovaj dramski tekst bavi se histerijom koja je pogodila grad Salem u saveznoj državi Massachusetts, gdje su mnoge nevine žene bivale optužene i osuđivane za smrt zbog „pakta s vragom“.

Radnja je smještena u Salemu. Priča započinje kada je Abigail Williams s grupom djevojaka uhvaćena kako navodno izvodi plesni ritualni obred. Kako bi izbjegle kaznu, odnosno spaljivanje na lomači, optužuju druge stanovnike za navodno vještičarenje, što dovodi do

---

5 William Shakespeare, „Macbeth“, MATICA HRVATSKA, Zagreb 2011., preveo: Mate Maras, str. 8

6 William Shakespeare, „Macbeth“, MATICA HRVATSKA, Zagreb 2011., preveo: Mate Maras, str. 9

7 William Shakespeare, „Macbeth“, MATICA HRVATSKA, Zagreb 2011., preveo: Mate Maras, str. 69

masovne histerije i niz suđenja. Među optuženima je glavni lik John Proctor, koji se bori kako bi dokazao svoju nevinost i spasio svoju ženu Elizabetu.

Nastavak teksta donosi nekoliko citata koji opisuju situaciju i poziciju likova ovog dramskog teksta:

„PUTNAM: Zar ne razumijete, gospodine? Među nama se nalazi vještica koja mori djecu i koja se skriva u tami.“⁸

„ELIZABETH: „Namjesnik guvernera je obećao da će ih sve povješati ne budu li priznale, Johne. Čini mi se da je cijeli grad podivljao!“⁹

„PROCTOR: Imam sigurne dokaze da ona lutka nije bila vlasništvo moje žene i da si naredila Marry Warren da zabode u nju iglu.“¹⁰

Kako je već navedeno, lik Sarah Good poslužio je kao inspiracija za lik Belladonne – mlade djevojke koja nije željela više od osjećaja slobode, neovisnosti i samostalnosti. Za razliku od Sarah Good, Belladonna nije beskućnica. Ovaj dramski lik Millerove drame kreiran je prema stvarnoj osobi – beskućnici koja je molila od kuće do kuće za komadić kruha.

„MARRY: Toliko puta je dolazila na ova vrata i prosjačila komad kruha i čašu jabukovače...“

11

Sarah Good, priznajući da je vještica, pogubljena je 29. srpnja 1692. godine u Salemu.

Ono što je potrebno izdvojiti iz ovog teksta opisi su žena koji u kostimografiji služe kao jasna uputa kako kreirati likove poput Sarah Good i ostalih žena koje su bile žrtve histerije starog Salema:

„...se pojavi u noćnoj košulji preko koje je prebacila ogrtač. Kosa joj je raspuštena. Šutnja puna pitanja. Cheevere ulazi s Elizabeth. Njezini su zglobovi vezani željeznim lancem koji Cheevere sada odrješuje. Haljina joj je prljava, lice blijedo i mršavo.“¹²

---

⁸ Arthur Miller, „Vještice iz Salema (The Crucible)“, Penguin Random House US, 2016., str. 41

⁹ Arthur Miller, „Vještice iz Salema (The Crucible)“, Penguin Random House US, 2016., str. 76

¹⁰ Arthur Miller, „Vještice iz Salema (The Crucible)“, Penguin Random House US, 2016., str. 51

¹¹ Arthur Miller, „Vještice iz Salema (The Crucible)“, Penguin Random House US, 2016., str. 76

¹² Arthur Miller, „Vještice iz Salema (The Crucible)“, Penguin Random House US, 2016., str. 128

4.2. ROMAN

HARRY POTTER

Harry Potter jedan je od najpoznatijih serijala o vješticama. Popularan je među mladima, ali i odraslima diljem svijeta. Isti serijal doživio je i svoje filmske adaptacije zbog kojih je još više dobio na popularnosti. Harry Potter je kao književno djelo proslavio vještice kao dobre, ali i kao loše te publiku uveo u neki sasvim drugi svijet magije gdje vještice nisu prikazane kao žene koje vlasti progone kao u Salemu, već kao apsolutno drugi svijet u kojem mladi uče kako biti uspješne vještice, kao i cijeli niz drugih okolnosti povezanih sa svijetom magije.

„J. K. Rowling autorica je serijala o Harry Potteru, koji od objavljivanja do danas uživa nesmanjenu popularnost i utjecaj.“¹³ Ideju za Harryja Pottera dobila je tijekom zastoja vlaka 1990. godine, kad je osmislila zaplet svih sedam romana.¹⁴ O Harryju u odrasloj dobi više smo doznali u kazališnoj drami *Harry Potter i ukleto dijete*, koju je J. K. Rowling napisala s dramatičarom Jackom Thorneom i redateljem Johnom Tiffanyjem, a koja se danas izvodi na pozornicama širom svijeta.¹⁵

Harry Potter idealan je primjer „kako je vještica postala moderna“. J. K. Rowling kao autorica koristi klasične simbole vještica poput čarobnog štapića, šiljastog šešira, letenja na metli, kuhanja napitaka u kotlićima, povezivanja sa svojim kućnim ljubimcima koji su mogu svrstati pod pojam *familiar*: blizak prijatelj ili duh u obliku mačke, ptice ili neke druge životinje koji je blizak suputnik vještici.“¹⁶

„Tijekom vremena jedinstveni arhetip vještice pojavio se u američkoj popularnoj kulturi – šiljasti šešir, metla, crna mačka i tako dalje – i nije se mnogo promijenio otkako su se ljudi

---

¹³ J. K. Rowling, „HARRY POTTER I RED FENIKSA“, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović, str. 823, „Bilješke o piscu“.

¹⁴ J. K. Rowling, „HARRY POTTER I RED FENIKSA“, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović, str. 823, „Bilješke o piscu“.

¹⁵ J.K. Rowling, „HARRY POTTER I RED FENIKSA“, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović, str. 824, „Bilješke o piscu“.

¹⁶ Cambridge Dictionary, Definition of **familiar** from the **Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus** © Cambridge University Press, pristupljeno 6. 6. 2024. godine. – <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/familiar>

“A close friend, or a spirit, in the shape of a cat, bird, or other animal that is the close companion of a witch.”

počeli odijevati u vještice za Noć vještica prije više od jednog stoljeća.“¹⁷ „Najprepoznatljiviji dio kostima vještice crni je, stožasti šešir sa šiljastim vrhom. Kao i svaki drugi dio standardne vještice odjeće, šešir vjerojatno ima korijene u više kultura i razdoblja.“¹⁸

Neki vještici šešir povezuju sa stilom kvekeri. Tijekom većeg dijela 17. stoljeća žene svih društvenih staleža nosile su visoke, crne šešire od vunenog pusta, za koje Abby Cox, povjesničarka odijevanja, kaže da se smatralo normalnom modom u to vrijeme. Ovi crni stožasti šeširi širokog oboda dosegli su vrhunac popularnosti sredinom 1600-tih, što se također dogodilo kada je u Engleskoj osnovana nova kršćanska denominacija poznata kao Vjersko društvo prijatelja ili Kvekeri. Naravno, tu su i crna haljina ili plašt. „U srednjem vijeku i poslije, ova bi odjeća sadržavala ogrtače ili kapuljače. Stoga je vrlo vjerojatno da se vještice u početku nisu vizualno razlikovale od svojih susjeda, što se tiče odijevanja. Međutim, nije dugo trebalo da se ova nekad uobičajena odjeća poveže s vješticama. Povezanost s crnom haljinom vjerojatno je rezultat povezanosti crne boje s vragom i 'crnom magijom' tijekom renesanse.“¹⁹

Tu su i crne cipele na petu. „Prema Andrewu Millaru iz Londonskog muzeja, Katolička (a kasnije i Anglikanska) crkva smatrala je šiljate vrhove cipela falničnima i 'izravno pridonosila seksualnim sklonostima ljudi'. Crkva je također smatrala da dugi vrhovi poulaína onemogućuju nositelju da klekne i, kao rezultat toga, sprječavaju ih u molitvi, zbog čega su među svećenicima zaradili nadimak „Sotonine kandže“:

---

¹⁷ History, “Why do witches wear pointy hats? The history behind the costume.”, autor: Elizabeth Yuko, 4. listopada, 2023. godine., pristupljeno 6. 6.2024. godine. – <https://www.history.com/news/witch-hatcostume-origins>

“Over time, a singular witch archetype emerged in American popular culture – the pointy hat, broomstick, black cat, and so on—and hasn’t changed much since people began dressing up as witches for Halloween more than a century ago.”

¹⁸ History, “Why do witches wear pointy hats? The history behind the costume.”, autor: Elizabeth Yuko, 4. listopada, 2023. godine., pristupljeno 6. 6. 2024. godine. <https://www.history.com/news/witch-hatcostume-origins>, pristupljeno: 6.6.2024.

„The most instantly recognizable part of a witch costume is a black, conical, pointy-tipped hat. Like every other piece of standard witch attire, the hat likely has roots in multiple cultures and eras.

¹⁹ History, “Why do witches wear pointy hats? The history behind the costume.”, autor: Elizabeth Yuko, 4. listopada, 2023. godine., pristupljeno 6. 6. 2024. godine. <https://www.history.com/news/witch-hatcostume-origins>, pristupljeno: 6. 6. 2024.

„In the medieval period and beyond, these clothes would feature cloaks or hoods. So it’s very likely that, in terms of dress, witches at first were not visually distinct from their neighbors. It didn’t take long, however, for these once-common garments to be affiliated with witches. The connection with a black dress in particular is probably the result of the association of the color black with the devil and ‘black magic’ throughout the Renaissances.”

„Nejasno je kada su točno šiljate cipele označene kao obuća vještica. Međutim, poveznica nije iznenađujuća, s obzirom na njihovu povezanost s vragom u srednjovjekovnoj Europi i činjenicu da je odijevanje u kostime za Noć vještica počelo uzimati maha u Sjedinjenim Američkim Državama početkom 20. stoljeća, kada je bilo uobičajeno da žene nose crno te čizme s blok petom na vezanje s izduženim vrhom.“²⁰

Evo nekoliko citata o tome kako je J. K. Rowling opisala svoje likove u knjigama:

„Bio je visok, mršav i vrlo star, sudeći po srebrnoj kosi i bradi, dovoljno dugim da ih je mogao zataknuti za pojas. Nosio je dugu odoru, ljubičasti ogrtač koji se vukao po zemlji i čizme s kopčama i visokim petama. Njegove svijetloplave oči treptale su i blistale iza naočala u obliku polumjeseca, a nos mu je bio dugačak i savijen, kao da je barem dvaput bio slomljen.“²¹ Zanimljivost u ovom citatu je „ljubičasti ogrtač“. Naime, ljubičasta boja je „zabranjena boja“ u kazalištu jer se povezuje s praznovjerjem o mračnim silama i donošenju nesreće predstavi i procesu rada. Ovaj citat opisuje profesora Dumbledorea, ravnatelja i velikog čarobnjaka škole za vještice Hogwarts.

„I ona je nosila ogrtač, smaragdno zelen. Crna kosa joj je bila skupljena u čvrstu punđu.“²² Ovaj citat opisuje oštru, ali pravednu vješticu i profesoricu Minervu McGonagall.

„Istog trena metla uleti u Harryjevu ruku, a bila je jedna od rijetkih koje to čine. Hermionina metla se prevrtala na tlu, a Nevilleova se nije ni pomjerila.“²³

„U gostionicu je upravo ušla Rita Skeeter. Ovaj put ju je krasila kombinacija pelerine u boji banane i dugih noktiju s jarko ružičastom nijansom.“²⁴

---

²⁰ History, “Why do witches wear pointy hats? The history behind the costume.”, autor: Elizabeth Yuko, 4. listopada, 2023. godine, pristupljeno 6.6.2024. godine. <https://www.history.com/news/witch-hatcostume-origins>, pristupljeno: 6. 6. 2024.

“According to Andrew Millar of the Museum of London, the Catholic (and later Anglican) Church regarded the pointed toes of the shoes as phallic, and ‘contributing directly to people’s sexual proclivities.’ The Church also thought that poulaines’ long points made it impossible for the wearer to kneel, and, as a result, prevented them from praying, earning them the nickname “Satan’s Claws” among priests. It’s unclear when, exactly, pointy shoes were designated as witch’s footwear. However, the link is unsurprising, given their association with the devil in medieval Europe, and the fact that dressing up in Halloween costumes started to take off in the United States in the early 20th century, when it was common for women to wear black, block-heeled, lace-up boots with an elongated toe.”

²¹ J. K. Rowling, “HARRY POTTER I KAMEN MUDRACA”, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović, str. 9

²² J. K. Rowling, “HARRY POTTER I KAMEN MUDRACA”, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović, str. 10

²³ J. K. Rowling, “HARRY POTTER I KAMEN MUDRACA”, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović, str. 96

„Svi su već bili u dnevnoj odjeći, osim gospođe Weasley, koja je nosila ljubičastu kućnu haljinu od prošivenog materijala.“²⁵

„Posljednja tri bića su zurila u vješticu i čarobnjaka. Iz vršaka vještičina i čarobnjakova štapića te iz kentaurove strijele, vrha goblinova šesira i ušiju kućnog vilenjaka tekli su svjetlucavi mlazovi vode.“²⁶

„Muškarac u grimiznoj halji, čija je kosa bila svezana u rep još duži od Billova, podigao je noge u čizmama na stol i diktirao izvještaj svome peru. Nešto dalje ugledao je vješticu s povezom preko oka koja je, naslonivši se na vrh svoje pregrade, upravo razgovarala s Kingsleyjem Shackleboltom.“²⁷

„U sobu je upravo ušao pogrbljeni stari čarobnjak bojažljiva izraza lica i pahuljaste sijede kose.“²⁸

„Prvo je pomislio da izgleda baš kao velika, blijeda žaba krastača. Bila je zdepaste građe, imala je krupno lice obješene kože, kratak vrat kao tetak Vernon i vrlo široka mlohava usta. Oči su joj bile velike, okrugle i ispupčene. Čak se i crna mašnica od baršuna u njezinoj kratkoj kovrčavoj kosi uklapa u žablju temu, jer je podsjećala na oveću muhu...“²⁹

VJEŠTIČJI SAT

Vještičji sat roman je autora Chrisa Bohjaliana. Ovaj roman za razliku od Harry Pottera nije fantastičnog karaktera, već se pronalazi sličnost s dramskim tekstom *Vještice iz Salema*.

„Boston, 1662. Dvadesetčetverogodišnja Mary Deerfield, djevojka nebesko plavih očiju i puti bijele poput porculana, druga je supruga okrutnoga moćnika Thomasa Deerfielda. Kad joj

---

²⁴ J. K. Rowling, „HARRY POTTER I PLAMENI PEHAR“, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović, str. 168.

²⁵ J. K. Rowling, „HARRY POTTER I RED FENIKSA“, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović, str. 124

²⁶ J. K. Rowling, „HARRY POTTER I RED FENIKSA“, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović, str. 130

²⁷ J. K. Rowling, „HARRY POTTER I RED FENIKSA“, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović, str. 134

²⁸ J. K. Rowling, „HARRY POTTER I RED FENIKSA“, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović, str.136

²⁹ J. K. Rowling, „HARRY POTTER I RED FENIKSA“, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović, str. 148

Thomas, u pijanstvu sklon bijesnim ispadima, u nadlanicu zarije vilicu s tri zupca, Mary odluči podnijeti zahtjev za razvod braka.“³⁰

U svijetu u kojem susjedi budno motre ne bi li uočili znakove đavolskog djelovanja, žena poput Mary, koja gaji tajne želje i ne podnosi drsko licemjerje muškaraca u koloniji, ubrzo postaje sumnjiva, ali i predmet ogovaranja. Kad u njezinu vrtu pronađu zakopane predmete, kad umre mladić kojega je Mary liječila travama i nopicima i kad služavka iz njihove kuće istrči vrišteći od straha, mlada žena više se ne nastoji osloboditi nasilja u braku, nego mora izbjeći vješala.“³¹

U ovoj se knjizi mogu pronaći elementi lika Crnog Čovjeka kojem nitko drugi nije kriv, nego žena koju smatraju vješticom. Ovdje se pronalazi inspiracija za radnju predstave „Koga spaljujemo danas“, a u liku Marry Deerfield pronalaze se elementi Belladonne. Marry i Sarah Good poslužile su za kreiranje karaktera lika i vizualni identitet Belladonne.

Nekoliko citata iz knjige koji su poslužili kao inspiracija:

„...i tako bi me, poput kakva bezbožnika nazvao kurvom, pa bi izmišljao potpuno lažne priče o mojem ponašanju, a onda bi me udario, tobože da bi me prisilio na stegu, kao da sam dijete bez nadzora.“³²

„Marry Deerfield bila je svjesna da je lijepa, oči su joj bile nebesko plave, a koža bijela i glatka poput porculana.“³³

„Ipak, dok se odijevala za crkvu, s olakšanjem je ustanovila da ju je Thomas udario blizu uha pa bi modricu mogla sakriti ispod tijesno prijanjajuće kape.“³⁴

„Samo iz običaja, ali i zato što se još nadala, ponijela je košaru s ljekovitim travama. Nikad se ne zna kakva bi nam čuda Gospodin u svojoj dobrobiti mogao udijeliti, pomislila je.“³⁵

„Čovjek bi rekao da vrag nosi hlače.“³⁶

---

³⁰ Chris Bohjalian, „Vještičji sat“, Zagreb 2022., Znanje, preveo s engleskog: Mladen Jurčić, str. 20

³¹ Chris Bohjalian, „Vještičji sat“, Zagreb 2022., Znanje, preveo s engleskog: Mladen Jurčić, kratak sadržaj.

³² Chris Bohjalian, „Vještičji sat“, Zagreb 2022., Znanje, preveo s engleskog: Mladen Jurčić, str. 9

³³ Chris Bohjalian, „Vještičji sat“, Zagreb 2022., Znanje, preveo s engleskog: Mladen Jurčić, str. 17

³⁴ Chris Bohjalian, „Vještičji sat“, Zagreb 2022., Znanje, preveo s engleskog: Mladen Jurčić, str. 17

³⁵ Chris Bohjalian, „Vještičji sat“, Zagreb 2022., Znanje, preveo s engleskog: Mladen Jurčić, str. 69

³⁶ Chris Bohjalian, „Vještičji sat“, Zagreb 2022., Znanje, preveo s engleskog: Mladen Jurčić, str. 241

„...a ni govorkanja kakva prate žene koje su se suprotstavile gospodarima kolonije, što je neizbježno dovelo do progonstva ili do podjela za vješanje.“³⁷

4.3. VJEŠTICE U MULTIMEDIJI

AMERIČKA HOROR PRIČA „COVEN“

Američka horor priča televizijska je serija redatelja Ryana Murphyja. Svaka je sezona priča za sebe, tako da se gledatelj ne mora nužno obazirati na redoslijed sezona.

„Coven“ je treća sezona čija se priča temelji na vješticama. Zanimljivo je to da redatelj za ovu seriju uzima stvarne povijesne osobe i uklapa ih u vlastiti koncept. Ova je serija dobar primjer kako suvremeno doba gleda na odijevanje današnjih vještica. To najbolje opisuje popularni citat iz dijaloga jedne epizode: „On Wednesday we all wear black,“ u prijevodu: „Srijedom uvijek nosimo crno.“

„Tvorac Ryan Murphy i dugogodišnji suradnik/kostimograf Lou Eyrich neumorno su radili (govorimo o 90-satnom radnom tjednu) kako bi dočarali Coven i njegov jedinstveni stil, crpeći inspiraciju iz stvarnih povijesnih ličnosti, kao i radeći s talentiranom glumačkom postavom na stvaranju doista nezaboravnih kostima.“³⁸

Za ovu seriju može se reći kako je krasi mračna, elegantna estetika. Radnja je smještena u bijelu kuću koja služi kao škola za vještice. Za razliku od Harryja Pottera, ovdje se ne koriste magični štapići, odore nisu crne halje i vještice ne lete na metlama. Umjesto svega toga, one posjeduju moći piromanije (upravljanje vatrom), telekineze (pomicanje stvari uz pomoć uma) i moć teleportacije. Naravno, tu su mnoge druge njihove čarobne sposobnosti.

U kostimografskom smislu vještice nose uglavnom crno, ali razlikuju se u silueti odjeće s obzirom na karakter lika, što se savršeno uklapa u estetiku scenografije.

---

³⁷ Chris Bohjalian, „Vještičji sat“, Zagreb 2022., Znanje, preveo s engleskog: Mladen Jurčić, str. 402

³⁸ SCREENRANT, 10 Hidden Details Behind the Costumes of American Horror Story: Coven, Kayleena Pierce – Bohan, 30. listopada 2019., pristupljeno 8. 6. 2024., <https://screenrant.com/american-horror-story-coven-costume-details/> „Creator Ryan Murphy and longtime collaborator/costume designer Lou Eyrich worked tirelessly (we're talking 90 hour work weeks) to conjure Coven and its unique style, taking inspiration from real historical figures, as well as working with the talented cast of actors to create truly memorable costumes.“

„Jedan od izraza koji su Ryan Murphy i Lou Eyrich uspostavili na snimanju Coven bio je izraz *hodočasnička moda*. Upućivalo je na što je Eyrich trebala misliti kad god je birala odjeću za mlade vještice. Želio je da budu razigrane i moderne, ali da evociraju razdoblje kada su vještice spaljivane na lomačama tijekom suđenja vješticama u Salemu. To je Eyricha dovelo do haljina s bijelim *peterpan* ovratnicima, šeširima širokog oboda i cipelama s kopčama. Ansambli vještica trebali su biti pravi spoj starog i novog, podsjećajući publiku na to da vještice postoje stoljećima.“³⁹

SALEM

Seriya je smještena u prevrtljivom svijetu države Massachusetts u 17. stoljeću. *Salem* istražuje što je doista potaknulo zloglasna suđenja vješticama u gradu te se usudi otkriti mračnu, nadnaravnu istinu koja se skriva iza vela zloglasnog razdoblja u američkoj povijesti. I ako vještice u stvarnom Salemu možda nisu stvarne, u ovom svijetu itekako jesu.

U seriji Janet Montgomery glumi Mary Sibley, moćnu vješticu koja kontrolira suđenja vješticama u Salemu u Massachusettsu. Tako pogoršava histeriju među puritancima, dok u međuvremenu provodi svoj plan prizivanja vraga. Problemi nastaju kada se njezina davno izgubljena ljubav, John Alden (glumi Shane West), vrati u Salem, komplicirajući Maryne planove. Seriya ima istaknute elemente gotičke romantike.

Seriju prate kostimi mračnih boja u skladu s karakterima likova. Tvorci ove serije, Brannon Braga i Adam Simon, naglasili su kako ne žele povijesno točne kostime, već kostime koji će pratiti mračnu priču ove serije.

---

³⁹ SCREENRANT, 10 Hidden Details Behind The Costumes Of American Horror Story: Coven, Kayleena Pierce – Bohan, 30. listopada 2019., pristupljeno 8. 6. 2024., <https://screenrant.com/american-horror-story-coven-costume-details/>

„One of the terms that Ryan Murphy and Lou Eyrich coined on the set of Coven was the term ‘pilgrim couture’. It referenced what Eyrich needed to be thinking of whenever she was selecting outfits for the young witches to wear. He wanted them to be playful and modern, but evoke the period when witches were burned at the stake during the Salem Witch Trials. This led Eyrich towards dresses with white “peter pan” collars, wide-brimmed hats, and shoes with buckles. The witches ensembles needed to be a proper amalgamation of old and new, reminding audiences that witches have been around for centuries.“

„Rekao sam svom agentu: 'Oh, molim te, dovedi me onamo na intervju.' Ali nisu me angažirali na temelju moje sposobnosti da budem povijesno točan, već zbog moje pozadine u visokoj modi,“ kaže Porro za Pret-a-Reporter. „Htjeli su da unesem oštar izgled u seriju.“⁴⁰

Bez obzira na povijesnu točnost, ova serija itekako može poslužiti kao inspiracija za mnoge priče o vješticama. Osim mračnih kostima koji krase nakit iz 30-ih i 40-ih godina, ovdje su u pitanju šminka i maska koje mogu biti uzor svim budućim visažistima i kostimografima.

„Još jedan bezimni lik nosi masku ptičje glave i vreba u šumi prekrivenoj mahovinom kako bi se stopio s njom. 'U to su vrijeme stvorili ove čudne ptičje maske. Upravo to sam uzeo i ugradio masku u mahovinu, grančice i mrežu, tako da je on nestao u šumi. Mislim da sam kupio svaki komad mahovine u Los Angelesu,' kaže Porro.“⁴¹

5. ODJEĆA U SREDNJEM VIJEKU

Srednji vijek je povijesno razdoblje koje traje od 5. do 15. stoljeća. Dijelimo ga na rani srednji vijek (od 5. do 10. stoljeća), visoki srednji vijek (od 11. do 13. stoljeća) i kasni srednji vijek (od 14. do 15. stoljeća).

Odjeća u srednjem vijeku varirala je s obzirom na razdoblje, društveni status i geografski položaj. U to doba nije bilo dopušteno nositi bilo što. Možemo reći kako je odjeća tada doista činila čovjeka. S obzirom na društveni status, svatko je nosio odjeću prema svom položaju u društvu. Na primjer, posebne vrste tkanina, kao i boje tkanina, posebno su bile rezervirane za kraljeve i svećenike, a posebno za pučanstvo.

„U srednjovjekovnoj Europi kodeks odijevanja ponekad je bio nametnut pripadnicima različitih slojeva društva kroz stvarne zakone koji su bili detaljno zakonski opisani.

---

⁴⁰ The Hollywood Reporter, “‘Salem’ Costume Designer Gets Creepy With Bizarre Bugs, Human Hair Knitted Dress”, Elizabeth Snead, 24. lipnja 2014. Pristupljeno: 8. 6. 2024.

<https://www.hollywoodreporter.com/news/general-news/salem-costume-designer-gets-creepy-714589/> „I told my agent, ‘Oh please get me in there for an interview.’ But they hired me not based on my ability to be historically accurate but because of my high-fashion background,” Porro tells Pret-a-Reporter. “They wanted me to bring an edgy look to the show.”

⁴¹ The Hollywood Reporter, “‘Salem’ Costume Designer Gets Creepy With Bizarre Bugs, Human Hair Knitted Dress”, Elizabeth Snead, 24. lipnja 2014. Pristupljeno: 8. 6. 2024.

<https://www.hollywoodreporter.com/news/general-news/salem-costume-designer-gets-creepy-714589/> „Another nameless character wears a bird’s head mask and lurks in the woods covered in moss to blend in. ‘They created these strange bird masks at that time. I just took that and incorporated the mask into the moss, twigs and netting so he disappears into the forest. I think I bought every piece of moss in Los Angeles,’ says Porro.“

Zakonski je propisan i materijal od kojeg se izrađuje odjeća. Samo su viši staleži i plemstvo mogli nositi skupe materijale poput hermelina i krzna ili svile, baršuna i brokata.“⁴²

„Tkanine su bile važan element u odjeći, a koristile su se raznobojne i bogato ukrašene tkanine poput kineske svile i egipatskog pamuka.“⁴³

Ono što je jednako tako utjecalo na odjeću u ovom povijesnom periodu jesu siromaštvo i kuga.

Kao što je gore navedeno, samo viši staleži imali su pravo na bolju odjeću, dok je pučanstvo bilo osuđeno na jeftinije i dostupnije materijale, poput vune.

„Područje industrijske proizvodnje (pridjev koji treba koristiti s velikom rezervom) kriza također nije mimoišla; o tome postoje brojna svjedočanstva. Najzanimljivije je, bez ikakve sumnje, područje tekstilne proizvodnje u kojoj tijekom 14. stoljeća velika stara proizvodna središta doživljavaju pad i propast.

Jedan citat govori kako je Belgija bila jedan od glavnih središta za proizvodnju vune: „Na području Belgije tijekom 13. stoljeća stvorila se gusta mreža središta koja su se bavila proizvodnjom vune.“⁴⁴

No činjenično, proizvodnja je tijekom povijesti opadala i rasla, a takav je slučaj i u srednjem vijeku, kad urbana proizvodnja opada, a vunu zamjenjuje flamel materijal. „Reputacija tkanina iz Ypresa, Douaija, Arrasa i stotinu drugih središta širi se po cijelom europskom Zapadu. To je očito bila sigurna i stabilna situacija. Ipak, početkom 14. stoljeća moguće je primijetiti prve znakove slabljenja urbane proizvodnje. Naravno, još u 14. i 15. stoljeću spominje se 'klasična flamanska odjeća'...“⁴⁵

---

⁴² NECRT solution for class 9, class 9 social science: India and contemporary world Chapter 8; Clothing: A social History, 2024, pdf format.

„In medieval Europe, dress codes were sometimes imposed upon members of different layers of society through actual laws which were spelt out in some details.

The materials to be used for clothing was also legally prescribed. Only royalty could wear expensive materials like ermine and fur or silk, velvet and brocade.“

⁴³ „Povijesni stilovi odijevanja“, Suzana Škojo, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, 30. srpnja 2023., str 10

⁴⁴ BIBLIOTEKA JUTARNJEG LISTA, POVIJEST 7. knjiga, Razvijeni srednji vijek, “2. Industrijska proizvodnja; Tekstilna proizvodnja“, str. 236.

⁴⁵ BIBLIOTEKA JUTARNJEG LISTA, POVIJEST 7. knjiga, Razvijeni srednji vijek , “ 2. Industrijska proizvodnja; Tekstilna proizvodnja“, str. 237

Isto tako, trebalo bi spomenuti kako je nakon vune pamuk druga najzastupljenija tkanina tog perioda. „Valja istaknuti da je ruralna proizvodnja vunениh tkanina položila temelje za kasniju proizvodnju pamučnih tkanina.“⁴⁶

Ono što je zanimljivo jest to da su seljaci bili krojači vlastite svakodnevne odjeće. „Nema sumnje da su seljaci izrađivali tkanine za osobnu upotrebu.“⁴⁷

U kasnom srednjem vijeku muškarci su nosili *doublet* – prsluk (*prsnik*) ili jakna, obično podstavljen i vezan ispod pazuha. *Doublet* (izvedeno iz tal. *giubbeta*) muška je jakna koja prijanja obliku i pristaje uz tijelo muškarca. Odjevni se predmet nosio prvo u Španjolskoj, a ostatkom zapadne Europe proširio se od kasnog srednjeg vijeka do 17. stoljeća. „Doublet - lagano podstavljena jakna, obično zakopčana sprijeda, sa ili bez rukava - postaje osnovni muški odjevni predmet.“⁴⁸

Još jedan od dodataka bile su duge čarape – *hose*. „*Hose* ili duge čarape, koje pojedinačno pokrivaju noge, postaju sve češća odjeća za muškarce.“⁴⁹

Takve su čarape muškarci nosili dugi niz godina, pa čak i stoljeća. Činjenično su popularne i danas, ali u drugom obliku i kroju.

„Sve do 1540. godine svi su muškarci nosili *hose* na donjem dijelu tijela, kao i više od tri stotine godina. Bile su to tajice koje su se protezale od struka do stopala; pokazivale su obrise bedara i nogu, ali su genitalije bile zaklonjene trokutastim komadom materijala zvanim *baker*. Za razliku od modernih *hulahopki*, čarape se nisu držale elastikom, koja je izumljena tek u devetnaestom stoljeću, već su se vezivale za *doublet* kroz rupe.“⁵⁰

---

⁴⁶ BIBLIOTEKA JUTARNJEG LISTA, POVIJEST 7. knjiga, Razvijeni srednji vijek, “ 2. Industrijska proizvodnja; Afirmacija proizvodnje pamuka.“, str. 240

⁴⁷ BIBLIOTEKA JUTARNJEG LISTA, POVIJEST 7. knjiga, Razvijeni srednji vijek, “ 2. Industrijska proizvodnja; Razvoj tekstilne manufakture na selima“ str. 242

⁴⁸ Sara Pendergats i Tom Pendergats, „Fashion, Costume, and Culture: Headwears, Body decorations, and footwear through the ages, Thomson Gale, 2004., str. 453.

"The doublet - a lightly padded shirt overshirt, usually buttoned down the front, with or without sleeves becomes an essential men's garment."

⁴⁹ Sara Pendergats and Tom Pendergats, „Fashion, Costume, and Culture: Headwears, Body decorations, and footwear through the ages, Thomson Gale, 2004., str. 304

⁵⁰ Ridley Jasper Godwin, „Tudor age“, 1996, Woodstock, str. 163

„Until 1540, all men wore hose on the lower part of their bodies, as they had done for more than three hundred years. These were tights, stretching from the waist to the feet; they showed the outline of the thighs and legs, but the genitals were obscured by a triangular piece of material called the codpiece. Unlike modern tights, hose were

Običan puk bi nosio uglavnom više slojeva tunike izrađene od lana ili vune. Kao što je gore navedeno, za pučanstvo je rezervirana jeftinija i siromašnija odjeća, pa su iz tog razloga i krojevi odjevnih predmeta bili jednostavniji, dok su za viši stalež krojači izrađivali odjevne predmete kompleksnijih krojeva.

Ženska odjeća bila je daleko kompleksnija. U to doba plesati i normalno sjediti za obiteljskim stolom bilo je gotovo nemoguće zbog slojevitih haljina ukrašenih raznim ornamentima zlatnim i srebrnim koncima. Večernje haljine, pa i svakodnevna odjeća, višem je staležu oduzimala mnogo vremena, a bilo je potrebno nekoliko slugi kako bi se žene mogle odjenuti.

Jedan od odjevnih predmeta za žene bio je *the kirtle* ili *cotte/cotehardine*. Taj odjevni predmet nisu nosile samo žene, već i muškarci. Sastojao se od jednog ili dva dijela, a žene su ga nosile od kasnog srednjeg vijeka pa sve do baroka. *Kirtle* je donji odjevni predmet preko koje bi se nosila košulja, ogrtač, sako ili svečana haljina. „Na početku vladavine Tudora žene su ispod svojih svečanih haljina nosile suknju koja je zadržavala oblik haljine, koju zovemo *kirtle*.“⁵¹

Jednako tako, trebalo bi spomenuti promjene koje su se dogodile unutar krojeva, te način na koji je nošena odjeća. „Njihove su se suknje također promijenile nakon 1540. *Kirtle* je bio podijeljen na dva dijela, steznik je bio odvojen od suknje, koja je visjela preko strukture koja podržava, a se zvala *farthingale*“, stršeći iz struka.“⁵²

Kao što je već rečeno, vanjske haljine išle su preko konstrukcije zvane *kirtle*. Bile su ukrašene različitim ornamentima i ukrasnim šavovima te različitim tehnikama nabiranja tkanine kako bi se postigla tekstura haljine u svrhu lijepe estetike odjeće. Ono što je u to doba bilo razlog za pobuđivanje strasti kod muškaraca (pogotovo kasnije u Renesansi) otkrivanje je gležnja kod žena. „1500. godine haljine su bile dugačke, skroz do gležnja, ali su se skratile i proširile između 1520-ih godina.“⁵³ Kasnije su se, kako moda napreduje, dogodile naravno i promjene

---

not held up by elastic, which was not invented until the nineteenth century, but were laced to the doublet through holes in the doublet.”

⁵¹ Ridley Jasper Godwin, „Tudor age”, 1996, Woodstock, str. 167

„At the beginning of Tudor Age women wore under their gowns a dress which comprised the bodice and skirt called the 'kirtle'.”

⁵² Ridley Jasper Godwin, „Tudor age”, 1996, Woodstock, str. 181

„Their skirts also changed after 1540. The kirtle was divided into two parts, the bodice being separated from the skirt, which hung down over a support structure which was called the 'farthingale', jutting out from the waist.“

⁵³ Ridley Jasper Godwin, „Tudor Age“, 1996., Woodstock, str. 165

„Gowns were longer, reaching to the ankles, in 1500, but become shorter and lower after 1520.“

u silueti. „Dekolte je bio otvoren i četvrtastog oblika, a postao je otvoreniji i još širi između 1500. i 1530.godine.“⁵⁴

Za siromašnije je žene ipak bilo nešto drugačije. Zbog svakodnevnog posla nosile su jednostavnije suknje, oglavlja koja bi pokrivala kosu te često pregače koje bi štatile svakodnevnu odjeću od prljanja. „Žena nosi ogrtač s pripijenim strukom, rezultat toga je vezivanje na leđima. Rub njezine suknje uvučen je u pojas oko bokova kako bi ga zaštitio od prljanja.“⁵⁵

Oglavlja su bila dio svakodnevice. Gotovo je svatko nosio oglavlja napravljena od vune, od aristokrata do seljaka.

„Muškarci svih staleža uvijek su nosili kape i šešire, jer su rijetko kad bili bez njih. Poljoprivrednici i zanatlije nosili su male okrugle vunene šešire; modni plemići i gospoda nosili su filcane šešire raznih oblika, povremeno ukrašene visokom krijestom od perja. Svi su muškarci nosili svoje kape i šešire u zatvorenom prostoru i za vrijeme obroka.“⁵⁶

Ono što je zanimljivo jest to da vitezovi, kraljevi i plemići zakonski nisu smjeli nositi oglavlja napravljena od baršuna. „Godine 1556. zakon je postavio ograničenja na proizvodnju šešira od filca kako bi se pomoglo proizvođačima vunениh kapa; i nitko ispod ranga viteza ili sina gospodara nije mogao nositi baršunasti šešir ili kapu, ili bilo kakav šešir ili kapu s baršunastom podstavom.“⁵⁷ Jednako tako, zakonom je propisano da se oglavlja moraju nositi na blagdane i nedjeljom. „Parlament je donio zakon da svi stariji od šest godina nose na glavi vunenu kapu izrađenu u Engleskoj s engleskom vunom, svake nedjelje i svetkovine, osim kada putuju izvan grada ili sela u kojem žive.“⁵⁸

---

⁵⁴ Ridley Jasper Godwin, „Tudor Age“, 1996., Woodstock, str. 167

⁵⁵ „Medieval Fashions“, Tom Tierney, Dover Publications, 13. siječanj 1999., str. 45

⁵⁶ Ridley Jasper Godwin, „Tudor Age“, 1996., Woodstock, str. 165

„Men of all classes wore caps, bonnets and hats at all times, for they were hardly ever bareheaded. The husbandmen and artisans wore small round woollen bonnets; fashionable noblemen and gentlemen wore felt hats of various shapes, and occasionally adorned with a high crest of feathers. All men wore their caps and hats indoors and at meals.“

⁵⁷ Ridley Jasper Godwin, „Tudor Age“, 1996., Woodstock, str. 195.

„In 1556 an Act placed restrictions on the manufacture of felt hats in order to help the woollen capmakers; and no one under the rank of a knight or the son of a lord was allowed to wear a velvet hat or cap, or any hat or cap with a velvet covering.“

⁵⁸ Ridley Jasper Godwin, „Tudor Age“, 1996., Woodstock, str. 195

Zaključno, možemo slobodno reći kako je odjeća srednjeg vijeka kompleksna i strukturirana prema čovjekovu položaju u društvu te kako je, iako su imali ograničene materijale, bila daleko bogatija i ukrašenija naspram suvremenog doba, u kojem imamo tu slobodu odjenuti se po našem stilu i volji. Isto tako, možemo reći kako se znalo tko i što nosi, a i kada.

6. SUFRAŽETKINJE

Sufražetkinje su žene koje su se borile za prava glasa i ravnopravnost na kraju 19. i početkom 20. stoljeća. To je bio pokret koji je protestirao aktivnim prosvjedom. Aktivni prosvjed znači da su sufražetkinje činile sve kako bi postigle svoj cilj. Činile su to na način da su spaljivale poštanske sandučice, vezale same sebe lancima za ograde, a jedan od najpoznatijih slučajeva je štrajk glađu u zatvorima, u kojima su bile prisilno hranjene kroz cijev.

„Sufražetkinje (engl. *suffragetes*, prema lat. *suffragium*: crjepić kojim se glasovalo), pobornice legalnog prava žena da glasuju na nacionalnim i lokalnim izborima, te ravnopravnosti žena da glasuju na nacionalnim i lokalnim izborima, te ravnopravnosti žena i muškaraca u svim područjima javnog i političkog života.”⁵⁹

Još jedan od poznatijih slučajeva protesta sufražetkinja jest slučaj Emily Davison koja se tijekom jednog derbija, obgrljena zastavom i bojama sufražetkinja, bacila ispred konja. Na žalost, zbog teških ozljeda (fraktura lubanje), preminula je u bolnici. Bila je učiteljica i velika zagovornica ženskih prava u svoje doba.

„Emily Davison (rođena 11. listopada 1872., Roxburgh House, Greenwich, Kent – sada dio šireg Londona, Engleska – umrla 8. lipnja 1913., Epsom, Surrey – sada dio šireg Londona) trkalište tijekom Epsom derbija 1913. i stala ispred konja kralja Georgea V. koji ju je udario dok je galopirao punom snagom. Nakon toga više nije došla k svijesti.”⁶⁰

„Parliament enacted that everyone over the age of six was to wear on their heads a woolen cap made in England with English wool, on every Sunday and holy day, except when they travelled out of the town or village where they lived.”

⁵⁹ Sufražetkinje, Hrvatska enciklopedija mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013., pristupljeno 20. 6. 2024. - <https://www.enciklopedija.hr/clanak/sufrazetkinje>

⁶⁰ Britannica, „Emily Davison, Brithis activism“, written by: Kathleen Kuiper, pristupljeno. 20. 6. 2024. - <https://www.britannica.com/topic/suffrage>

„Emily Davison (born October 11, 1872, Roxburgh House, Greenwich, Kent [now part of Greater London], England—died June 8, 1913, Epsom, Surrey [now part of Greater London]) was a British activist who became a martyr to the cause of women’s suffrage when she entered the racetrack during the 1913 Epsom Derby and

SUFRAŽETKINJE I ODJEĆA

Možemo reći kako se sufražetkinje nisu borile samo za prava glasa i ravnopravnost već i za jednakost u odjeći. Za sufražetkinje je potrebno analizirati odjeću 19. i 20. stoljeća jer npr. kada govorimo o sufražetkinjama u Švicarskoj, za njih je potrebno analizirati odjeću sve do 70-ih godina, s obzirom da su one dobile pravo glasa tek 1971. godine, što njih čini posljednjima na popisu. Većina žena dobila je pravo glasa 20-ih godina nakon Prvog svjetskog rata, a razlog tomu upravo je rat jer su žene kao medicinske sestre poslane na bojišta, a zbog nedostatka radne snage u zemljama većina ih je bila prisiljena raditi u tvornicama.

19. STOLJEĆE

U Engleskoj je 19. stoljeće poznato i kao Viktorijansko doba, prema vladavini kraljice Viktorije. Srednji je vijek poznat i kao doba nesvijestice jer bi žene često padale u nesvijest zbog neudobnih korzeta koje bi im tijelo oblikovale u siluetu pješanog sata. Kao i u srednjem vijeku i renesansi, sjedenje i plesanje bili su pravi izazov. Isto tako, ova odjeća kreirala je profilnu siluetu u oblik slova S, zbog dodataka na stražnjici koja je konvencionalno poznata kao „pariška stražnjica“ ili „šlep“.

„Nakon 1815. ženska odjeća ponovno je sve bogatija i ukrašenija. U modu su se vratili korzeti (naglašavaju struk i grudi) i krinoline s držačima ili podsuknjama (nekad čak i njih osam), dok su rukavi, šeširi i frizure bili sve dorađeniji. Krojenjem se posebno naglašavala kosa linija ramena. U uporabu su ponovo ušli bogato izvezeni i ukrašeni luksuzni materijali (zahvaljujući Jacquardovu tkalačkom stroju). Preko haljine se nosio kratki (*spencer*) ili dugi (*redingote*) ogrtač. U muškoj odjeći nastavio se trend pojednostavljenja, pa su se ustalile duge hlače. Osim njih nosio se prsluk bez rukava, pelerina, a na glavi cilindar. Za razliku od ženske mode, u muškoj su prevladavale tamnije boje (crna). Odijela su se šivala točno po mjeri, čemu je pridonio razvoj tehnologije.”⁶¹

Ono što je još najpoznatije bila je moda “bloomers”. To je bila alternativna odjeća za žene koju je dizajnirala Amelia Bloomers. Naziva se još i “reform dress” a to je turska ili američka

---

moved in front of King George V's horse, which struck her while galloping at full force. She never regained consciousness.“

⁶¹Odijevanje. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 20. 6. 2024. - <https://www.enciklopedija.hr/clanak/odijevanje>

haljina koja je dizajnirana kako bi zamijenila neudobne i teške viktorijanske haljine, a nosile su je baš aktivistice, to jest sufražetkinje.

„Standardna ženska odjeća od sredine 19. stoljeća bila je nepraktična, neudobna i nezdrava. Sastojala se od velike haljine sa suknjom na kolutove, višestrukih slojeva podsuknji i restriktivnih steznika koji su stiskali torzo u idealizirani oblik pješčanog sata. Počevši od 1850-ih, *mavericks* u Sjedinjenim Državama pobunili su se protiv ovog konvencionalnog stila i prihvatili vrstu odjeće s hlačama koja je nastala u Europi. Ponekad nazvane *pantelettes* i *pantaloons*, ova je odjeća postala poznatija kao 'the Bloomer outfit', ili jednostavno 'bloomers', po aktivistici za ravnopravnost Ameliji Bloomer, koja je pomogla u popularizaciji stila.“⁶²

20. STOLJEĆE

Dvadeseto stoljeće razdoblje je u kojem je odjeća varirala prema desetljećima. Na početku stoljeća korzeti gotovo da nisu postojali. 20-ih godina moda se u potpunosti mijenja. Žene su skratile kosu, šminka je doživjela revoluciju, a suknja postiže duljinu malo ispod koljena. Kao što je već rečeno, tijekom Prvog svjetskog rata odjeća postaje jednostavnija za nošnju radi rada, a nakon Drugog svjetskog rata žene napokon slobodno nose hlače.

„Velike promjene u društvu, posebice u pogledu struktura društvenih klasa i statusa žena, uvelike su utjecale na smjer kojim je moda krenula tijekom 1920-ih.“⁶³ Trebalo bi spomenuti kakvog utjecaja je imao i svjetski rat na modu tih godina. „Modernističko razdoblje u vizualnim umjetnostima, koje je obuhvaćalo 1920-e i 1930-e, razvio se iz tehnološkog razvoja i izuma. Razdoblje Prvog svjetskog rata imalo je neviđen utjecaj na sve vizualne umjetnosti, uključujući dizajn mode i nakita.“⁶⁴ Za kostimografiju, kao i svakodnevnu odjeću, bitno je da

---

⁶² Jeff Hill, „Women’s suffrage“, Detroit, MI: Omnigraphic, Inc., 2006, str. 20.

„The standard female outfit of the mid-1800s was impractical, uncomfortable, and un- healthy. It consisted of a large, hoop-skirt dress, multiple layers of petticoats, and restrictive bodices and stays that squeezed the torso into an idealized hourglass shape. Beginning in the 1850s, mavericks in the United States rebelled against this conventional style and adopted a type of pants outfit that had originated in Europe. Sometimes called pantelettes and pantaloons, this attire became better known as "the Bloomer outfit," or simply "bloomers," after the temperance activist Amelia Bloomer, who helped popularize the style.“

⁶³ Bonnie English, „A Cultural History of Fashion in the 20th and 21th Century, From catwalk to sidewalk“, second edition, Bloomsbury Academic, An imprint of Bloomsbury Publishing Plc, 2013, str. 32

„Major changes in society, particularly in terms of social class structures and the status of women, were to impact greatly on the direction that fashion would take during the 1920s.“

⁶⁴ Bonnie English, „A Cultural History of Fashion in the 20th and 21th Century, From catwalk to sidewalk“, second edition, Bloomsbury Academic, An imprint of Bloomsbury Publishing Plc, 2013, str. 35

je estetična, ali isto tako i funkcionalna. „Odjevni predmeti koji potječu iz 1920-ih i 1930-ih, na primjer, bili su cijenjeni zbog svoje jedinstvenosti, ručne izrade perli i veza te zbog svoje sposobnosti da se lako pretvore u suvremene komade.“⁶⁵

6.1. ODJEVNI SIMBOLI SUFRAŽETKINJA

Postoji puno simbola pokreta sufražetkinja. Jedan od simbola bila je traka koju bi nosile preko odjeće u ljubičastoj, bijeloj i zlatnoj boji, ovisno o državi. U nekim državama traka je bila ljubičaste, bijele i zelene boje. Još jedan od najpoznatijih simbola bio je broš plave ptice, a u vrijeme protesta nosile bi bijelu odjeću i pregače s različitim protestnim citatima. Žute ruže i suncokret isto su tako bili važni simboli u ovom velikom pokretu.

„Massachusetts Woman Suffrage Association odabrala je plavu pticu kao svoj simbol, što je dovelo do državnog referenduma 1915. godine o pristupu žena glasanju.“⁶⁶

„Sufražetkinje, one koje su se borile za pravo žene da glasa, uvele su znakove raspoznavanja po bojama – ljubičasta je značila odanost i ponos, zelena je bila za nadu, bijela za čistoću. Ujedno je bijela bila rezervirana i predviđena za formalna događanja.“⁶⁷

Jedan od poznatih simbola je i Coco Chanel, koja je otvorila svoj dućan 1910. godine, odbacujući skoro u potpunosti modu tog desetljeća.

„Jedna od prvih dizajnerica koja je imala sluha za ove promjene te i sama bila moderna ikona za ono doba je, naravno, slavna Coco Chanel koja je živjela hrabro, samostalno i za to vrijeme vrlo nekonvencionalno. Njezin osobni stil utjecao je na modu, baš kao i na njezin rad, te je i 1910. godine, kad je u Parizu otvorila svoj prvi dućan, otvorila vrata u konkretnu modnu revoluciju. Posuđivala je odjeću od svojih prijatelja i nije je smetalo odjenuti hlače i vestu, naprosto jer joj je tako bilo udobnije. Odbacila je, naravno, i korzet jer je on za nju bio

---

„The modernist period in the visual arts, which spanned the 1920s and 1930s, evolved from the technological developments and inventions of the First World War period, and had an unprecedented impact upon all of the visual arts, including fashion and jewelry design.”

⁶⁵ Bonnie English, „A Cultural History of Fashion in the 20th and 21st Century, From catwalk to sidewalk”, second edition, Bloomsbury Academic, An imprint of Bloomsbury Publishing Plc, 2013, str. 188

⁶⁶ National Park Service, „Symbols of Women’s Suffrage Movement”, 3. ožujka 2024., pristupljeno 25. 6. 2024 – <https://www.nps.gov/articles/symbols-of-the-women-s-suffrage-movement.htm>

„The Massachusetts Woman Suffrage Association chose the bluebird as their symbol leading up to a 1915 state referendum on women’s access to the vote.”

⁶⁷ DIVA, „Moda i Feminizam: Kako je moda utjecala na emancipaciju i ravnopravnost žena”, Dubravka Prpić Znaor, 2020., pristupljeno 25. 6. 2024. – <https://diva.vecernji.hr/moda/moda-feminizam-kako-je-moda-utjecala-na-emancipaciju-i-ravnopravnost-zena-12692>

predmet prošlosti, sputavajući komad koji steže i guši tijelo. Prvi svjetski rat, naravno, mijenja sve, i kad su muškarci otišli na frontu, žene su ostale raditi i muške poslove, stoga su i same posvuda posezale za udobnijim krojevima.”⁶⁸

Zaključak je kako sufražetkinje uistinu nisu utjecale samo na politiku, već i na odjeću svog doba te svakako promijenile pravila odijevanja, a mogli bismo reći kako su se upravo one izborile za to da žene danas nose udobniju, a jednako elegantnu odjeću.

7. SUVREMENO DOBA

Suvremeno je doba raj za modnu industriju jer nam je dopušteno slobodno se izražavati kroz modu i stil oblačenja. Svakako, moda se mijenja kroz desetljeća. Možemo primijetiti razliku u stilu odijevanja između 2000. godine i 2020. godine. Isto tako, stil odijevanja varira prema supkulturama – od *gotha* koji je mračan i kaotičan do *grungea* koji je jednostavan i opušten stil odijevanja.

„*Supkultura* (sub-+ kultura), bilo koje odstupanje adolescentskih i drugih aktera od normi i vrijednosti uže i šire roditeljske kulture; često je vezana uz koncept društvene klase kao socijalizacijskoga svijeta.“⁶⁹ Trebalo bi spomenuti autore koji su itekako utjecali na modu 70-ih i 80-ih:

„Autori birminghamske škole, poput Stuarta Halla, Dicka Hebidgea, Paula Willisa ili Phila Cohena, koji su obilježili 1970-e i 1980-e, supkulturu mladih analiziraju na temelju pojmova stila, otpora kroz rituale, ostajući čvrsto unutar klasnoga determinizma i definicije supkulture kao simboličkoga pokušaja razrješenja proturječnosti koje mladi kolektivno iskušavaju u matičnoj klasnoj kulturi. Za te su autore npr. modsi, rockeri, punkeri, skinheadsi i nogometni huligani tipične supkulture mladih radničke klase, dok hipiji i pripadnici srodnih pokreta, nazivanih *kontrakulturom*, pripadaju mladima srednje klase. Za razliku od kontrakulture, koja označuje skup pokreta i aktera za radikalnu društvenu promjenu, supkultura se odnosi na

---

⁶⁸ DIVA, „Moda i Feminizam: Kako je moda utjecala na emancipaciju i ravnopravnost žena”, Dubravka Prpić Znaor, 2020., pristupljeno 25. 6. 2024. - <https://diva.vecernji.hr/moda/moda-feminizam-kako-je-moda-utjecala-na-emancipaciju-i-ravnopravnost-zena-12692>

⁶⁹ Supkultura. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 3. 7. 2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/supkultura>

stilove i identitete koje mladi stvaraju u sferi slobodnoga vremena. Od 1990-ih pojam supkulture u mnogim se radovima kritizira i odbacuje, a rabe se pojmovi poput afektivnoga saveza, (neo)plemena, ekspresivne zajednice.”⁷⁰

Traper tkanina zasigurno je obilježila suvremeno doba. Od samog svog nastanka, traper je danas neizostavan materijal u našim ormarima.

„Od davne 1873. traperice su prošle daleki put, ali nikada nisu izašle iz mode. Zapravo, svojim modelima obilježavale su i modne epohe; od trapezica iz 70-ih do mrkva krojeva iz 80-ih ili širokih hip-hop modela s kraja 90-ih. Iako su se traperice uvijek povezivale s glazbenim pravcima, pa su tako postale simbolom rock and roll generacije 50-ih godina koji su promovirale najveće zvijezde onog vremena – buntovnici bez razloga (Marlon Brando i James Dean), traperice su se odavno probile i među ozbiljni modni, pa čak i poslovni svijet.”⁷¹

Traper je samo jedno od revolucionarnih otkrića koje je utjecalo na suvremeno odijevanje.

7.1. FEMINIZAM I VJEŠTICE

Feminizam je pokret koji je nastao još u antici, čak i prije sufražetkinja, a pokret vlada sve do danas i bori se za jednakost i ravnopravnost među spolovima.

„*Feminizam* (franc. *féminisme*, prema lat. *femina*: žena), skupina društvenih pokreta, svjetonazora i teorija koja promiče unaprjeđenje političkih, ekonomskih te socijalnih prava i položaja žena u svrhu ostvarenja rodne ravnopravnosti.“⁷² Zanimljivo je da se prvi zabilježen prosvjed odvio mnogo prije nego što to mislimo, davno prije samih sufražetkinja. „Prvi zabilježeni prosvjed žena odvio se u II. st. pr. Kr. u antičkome Rimu, kao reakcija na zakon

---

⁷⁰ Supkultura. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 3. 7. 2024. <https://enciklopedija.hr/clanak/supkultura>

⁷¹ DIVA, „Traper kroz povijest“, E.M., 2016., pristupljeno 3. 7. 2024. <https://diva.vecernji.hr/moda/traper-kroz-povijest-1929>

⁷² Feminizam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 3. 7. 2024. -<https://www.enciklopedija.hr/clanak/feminizam>

koji je nadzirao njihovu potrošnju i odijevanje zbog predrasude da ženska sklonost raskoši podriva društveni moral.”⁷³

Kada uspoređujemo vještice i feminizam, ova dva pojma imaju mnogo toga zajedničkog. Mnoge od modernih vještica u isto se vrijeme smatraju i feministkinjama. No što znači „moderna vještica“? Modernom vješticom smatra se Wicca supkultura koja je dijelom postala i religija (ne zakonski, samo konvencionalno), a njihova načela su: povezivanje s prirodom, visoka svijest o sebi i zaštita prirode, te komunikacija s duhovnim životom prirode.

„Wicca se smatra modernim tumačenjem pretkršćanskih tradicija, iako neki uključeni tvrde da je povezana s drevnim običajima. Mogu ga prakticirati pojedinci ili članovi grupa (ponekad poznatih kao koveni).“⁷⁴

Ovaj citat govori o suvremenoj Wicci kao modernoj religiji: „Wicca je moderna poganska religija koja se temelji na prirodi. Iako se rituali i prakse razlikuju među ljudima koji se identificiraju kao Wiccani, većina opažanja uključuje proslave festivala solsticija i ekvinocija, poštovanje muškog boga i ženske božice, te uključivanje ljekovitog bilja i drugih prirodnih predmeta u rituale. Wiccani prakticiraju svoju religiju u skladu s etičkim kodeksom, a mnogi vjeruju u reinkarnaciju.“⁷⁵

Wicca kao supkultura u odjevnom smislu posjeduje elemente srednjeg vijeka, razdoblje gotike i stiliziranih ukrasa na odjeći. Koriste tamnu šminku ili prirodne boje poput zelene i smeđe, a isto tako koriste i elemente bajki. Naravno, odijevanje moderne vještice varira, pa pravila odijevanja nisu nametnuta ovoj supkulturi, što znači da se neki identificiraju kao wicca bez obzira na odijevanje.

---

⁷³ Feminizam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 3. 7. 2024. – <https://www.enciklopedija.hr/clanak/feminizam>

⁷⁴ HISTORY, „Wicca“, History.com editors, 2018, pristupljeno 3. 7. 2024. – <https://www.history.com/topics/religion/wicca>

„Wicca is considered a modern interpretation of pre-Christian traditions, though some involved claim a direct line to ancient practices. It may be practiced by individuals or members of groups (sometimes known as covens).“

⁷⁵ HISTORY, „Wicca“, History.com editors, 2018, pristupljeno 3. 7. 2024. – <https://www.history.com/topics/religion/wicca>

“Wicca is a modern-day, nature-based pagan religion. Though rituals and practices vary among people who identify as Wiccan, most observations include the festival celebrations of solstices and equinoxes, the honoring of a male god and a female goddess, and the incorporation of herbalism and other natural objects into rituals. Wiccans practice their religion according to an ethical code, and many believe in reincarnation.”

8. ZAKLJUČAK

Za izradu kvalitetnih kostimografskih rješenja potrebno je detaljno analizirati povijesne periode kroz literaturu, slike, umjetnine i tekstove, te prikupiti što je više informacija potrebno o zadanom povijesnom periodu. Što se nosilo? Kako se nosilo? Koji su se materijali nosili?

Kada bismo uspoređivali vještice, feminizam i sufražetkinje, možemo razumjeti kako su to doista bile žene koje su utjecale na sustav koji danas imamo, a takav sustav dopušta ženama glasati, raditi i biti neovisne. No svakako bi trebalo naglastiti kako su itekako utjecale na odijevanje, pogotovo kada pričamo o sufražetkinjama, pa i današnjim vješticama koje su pronašle svoje mjesto u supkulturi i u stilskom izražavanju kroz odjeću.

Ono što je potrebno za izražavanje kostimografskih rješenja jesu činjenice o povijesnom periodu, o tome kako su ljudi živjeli, kako su se ponašali, kako su radili i kojim su se materijalima koristili. Ako detaljno istražimo povijesne periode, u tom si slučaju možemo dopustiti i stiliziranje kostima, te dopustiti sebi da u kostimografski dizajn unesemo dio privatnog.

9. LITERATURA

1. E. M. Berners, *Myths and legends of Ancient Greece and Rome*, New York, 2007.
2. William Shakespeare, „Macbeth”, MATICA HRVATSKA, Zagreb 2011., preveo: Mate Maras
3. Arthur Miller, „Vještice iz Salema (The Crucible)“, Penguin Random House US, 2016.
4. J. K. Rowling, „Harry Potter i Red feniksa”, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga.
5. J. K. Rowling, „Harry Potter i kamen mudraca”, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović
6. J. K. Rowling, „Harry Potter i Plameni pehar”, Grafika Soča, Slovenija, kolovoz 2023., Mozaik knjiga, s engleskog prevela: Dubravka Petrović.
7. Chris Bohjalian, „Vještičji sat”, Zagreb 2022., Znanje, preveo s engleskog: Mladen Jurčić
8. NECRT solution for class 9, class 9 social science: India and contemporary world Chapter 8; Clothing: A social History, 2024, pdf format.
9. „Povijesni stilovi odijevanja“, Suzana Škojo, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih, 30. srpnja 2023.
10. BIBLIOTEKA JUTARNJEG LISTA, POVIJEST 7. knjiga, Razvijeni srednji vijek,“ 2. Industrijska proizvodnja; Tekstilna proizvodnja“.
11. Sara Pendergats i Tom Pendergats, „Fashion, Costume, and Culture: Headwears, Body decorations, and footwear through the ages, Thomson Gale, 2004.
12. Ridley Jasper Godwin, „Tudor age", 1996., Woodstock.
13. „Medieval Fashions“, Tom Tierney, Dover Publications, 13. siječnja 1999.
14. Jeff Hill, „Women’s suffrage“, Detroit, MI: Omnigraphic, Inc., 2006.

15. Bonnie English, "A Cultural History of Fashion in the 20th and 21st Century, From catwalk to sidewalk", second edition, Bloomsbury Academic, An imprint of Bloomsbury Publishing Plc, 2013.

INTERNETSKE STRANICE:

1. Cambridge Dictionary, Definition of **familiar** from the **Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus** © Cambridge University Press, – <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/familiar>
2. History, „Why do witches wear pointy hats? The history behind the costume”, autor: Elizabeth Yuko, 4. listopada, 2023. godine. <https://www.history.com/news/witch-hatcostume-origins>
3. SCREENRANT, 10 Hidden Details Behind the Costumes of American Horror Story: Coven, Kayleena Pierce – Bohan, 30. listopada 2019. <https://screenrant.com/american-horror-story-coven-costume-details/>
4. The Hollywood Reporter, „'Salem' Costume Designer Gets Creepy With Bizarre Bugs, Human HairKnitted Dress”, Elizabeth Snead, June 24, 2014. <https://www.hollywoodreporter.com/news/general-news/salem-costume-designer-gets-creepy-714589/>
5. Sufražetkinje, Hrvatska enciklopedija mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. . – <https://www.enciklopedija.hr/clanak/sufrazetkinje>
6. Britannica, „Emily Davison, British activism“,written by: Kathleen Kuiper, – <https://www.britannica.com/topic/suffrage>
7. Odijevanje. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. - <https://www.enciklopedija.hr/clanak/odijevanje>
8. National Park Service, „Symbols of Women’s Suffrage Movement”, 3. ožujka 2024. – <https://www.nps.gov/articles/symbols-of-the-women-s-suffrage-movement.htm>
9. DIVA, “Moda i Feminizam: Kako je moda utjecala na emancipaciju i ravnopravnost žena”, Dubravka Prpić Znaor, 2020. - <https://diva.vecernji.hr/moda/moda-feminizam-kako-je-moda-utjecala-na-emancipaciju-i-ravnopravnost-zena-12692>

10. Supkultura. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. . <https://enciklopedija.hr/clanak/supkultura>
11. DIVA, „Traper kroz povijest“, E.M., 2016. <https://diva.vecernji.hr/moda/traper-kroz-povijest-1929>
12. HISTORY, „Wicca“, History.com editors, 2018. – <https://www.history.com/topics/religion/wicca>

10. PRILOZI

Koga spaljujemo danas?

Bruno Osmanagić

Podjela:

Crni Čovjek.

Bijela Božica.

Vještice:

Greta (Velika Sestra)

Belladonna

I. Vještica

II. Vještica

Sufražetkinje:

Jenny

Služavka (Bijela Božica)

I. Sufražetkinja

II. Sufražetkinja

Žene danas:

Anastasia

I. Prijateljica

II. Prijateljica

Svijet nakon:

Belladonna

Jenny

Anastasia

Velika Sestra

Crni

Popis rekvizita i scenografskih elemenata:

Košara s laticama ili stare vreće s umjetnim laticama

Papiri A4 formata

Dvije stolice

Trake

Umjetni jezik

Lažna krv

Nekoliko čaša

Šumeća tableta

Baklje

Pištolj

Kantica

Plahte, folija

Vještice:

To je bio moj prvi život na Zemlji. Uzela sam ljudsko obličje. Ja, Bijela Božica, ona koja daje toplinu i nježnost, spustila sam se među taj nježniji spol i na kraju uzela taj oblik. Oblik koji daje život i brine se o njemu, stvori ga, rodi ga, njeguje ga od rođenja do smrti.

Spustila sam se među ljude, točnije žene koje sam zvala svojim sestrama. Moje sestre, predivne i mile, podržavale su majku svih majki, onu koja je na kraju stvorila i mene – prirodu. Posipale su zemlju raznovrsnim laticama. Uzele bi u svoje ruke latice i njima milovale lice osjećajući dar života. Plesale smo, plesale od silne radosti, voljela sam ih kao nikad nikoga i bile su mi sve na svijetu, ali sva ta radost imala je svoj vijek. Došao je Crni Čovjek koji se šepurio kao da je osvojio cijeli svijet. Uništavač svega dobrog, hladan kao led, rođen u tami i otimač duša.

Vidjela ga je kako stoji, snažan i surov. Taj Crni Čovjek koji je cijeli prostor uzeo svojom energijom. Uzeo je oblik najsnažnijeg bića na Zemlji – muškarca.

Moja sestra Belladonna gledala ga je kao da nikada nije vidjela takvo biće. Gledala ga je kao božanstvo, kao da se ispred nje stvorio živući zlatni kip koji želi samo nju.

Znala sam da nije došao u dobroj namjeri. Na kraju krajeva, takvu mu je ulogu priroda dala, a moja uloga bila je da se borim protiv toga. Osjećaj u mojoj utrobi govorio mi je da je došao boriti se protiv mene. Tu gdje sam bila ja, bio je i on. Poslana sam u vječnu borbu protiv njega.

Bilo mi je tako mučno od njegove pojave. Odmjeravala sam ga od glave do pete ne približavajući se jer sam se pomalo bojala njegove pojave. Njegova me energija uznemiravala. On je u stanju iscrpiti životnu energiju iz svakog bića. Gledala sam kako stoji tako snažan i umišljen.

Njegov dah postao je dubok kao da je nosio deset tona tereta na leđima, i ne posustaje. Nisam razumjela zašto, ali nisam marila, Belladonna je bila bitna. Povlačila sam svoju sestricu za rukav pokušavajući je skloniti od oluje koja dolazi, ali Belladonna, ona koja je voljna pomoći svima, pa i onim najgorima, ona koja smatra da svatko zaslužuje mir, dobrotu i nježnost za svoju dušu, odbacila me gledajući zbunjeno, kao da sam zapravo ja neprijatelj. Pokušala sam je svim svojim snagama odgovoriti od sulude ideje da mu se približi, da ima ikakav dodir s tim zlom. Nije mi preostalo ništa drugo, osim poštovati njezinu volju. Povukla sam se, tužna, pomalo razočarana. Ne znam je li to bio moj neuspjeh, ali nemam tu moć kontrolirati druga bića. Svim je bićima dana volja da čine što žele. Moje je da to poštujem.

Prišla mu je polako, gotovo bestežinski. Dotaknula je njegovo grubo lice toliko mirno, toliko lagano da je Crni čovjek imao osjećaj kao da ga je dotaknulo labuđe pero. Nasmiješila mu se kao jutarnje sunce. Zaklopio je oči, a njegov se dah smirio. Otvorio je oči i vidio njen osmijeh. Njegovo se tijelo treslo od silne ljubavi koju mu je Belladonna bezuvjetno dala. Takva sila nije mogla primiti takav čin. Topio se unutra i izvana, ušuškao se u miran san, bio je poput zvijeri koja spava. Belladonna nije skidala ruke s njegova lica. Pomislio je: „Kako muškarac može plakati?“ na svaki njezin nježni dodir, koji je kao pero klizio po tijelu, trzao se pokušavajući odbiti svaki dodir Belladonnine nježnosti. Mislio je kako je bolest primiti takvu vrstu ljubavi, kao da će postati „djevojčica“. Taj veliki Crni Čovjek. Uzela je latice ruže i još nekoliko biljaka, umotala ih je sve u svoju maramu, uzela malo vode i počela njegovati njegovo tijelo. Crni Čovjek u potpunosti se smirio tek kada je počela pjevati uspavanku.

Trebali ste čuti tu pjesmu. Njezina je pjesma bila lagana, a kladim se da bi mogla i najgoru zvijer uspavati, smiriti, utopiti je u zemlji snova koja nudi apsolutni mir.

Belladonna nije skidala osmijeh sa svojeg lica, za nju je sve bilo u redu. Ona se osjećala mirno, ali i ponosno što može tako smiriti, tako pjevati. To je bila njezina posebna moć.

Nastavila mu je pjevati uspavanku i njegovati njegovo tijelo. U jednom je trenutku počeo pjevati s njom. Probudio se, a ona ga je gledala radosno. Pomislila je: „Gle, i on pjeva!“ Zagrljio ju je, a ona je prihvatila taj zagrljaj koji ju je gotovo gušio.

Crni Čovjek trgnuo se iz transa sreće i mira, nije mogao prihvatiti da i on može biti nježan. Kao što sam rekla, to nije u njegovoj prirodi. Pogledao je u Belladonnu, a njegov pogled bio je hladan kao vječna zima.

„Što to radiš? Ha?“ Bjesnio je na nju, čvrsto joj držeći ruke kao da su joj se orlove pandže zarile u kožu. Plašila ga se. Pognula je glavu prema njemu, ne usuđujući se išta progovoriti ili napraviti, pa ni pomaknuti. Nije znala što je krivo napravila.

„Bacaš svoju magiju na mene? Želiš mi oduzeti muškost?“, ponovno je vrisnuo na nju. „Želiš mi oduzeti muškost, vještice?!“ Gledao ju je, očekujući njen odgovor. „Vještice,“ bijesno joj je šapnuo, a ona je tek tada pogledala ustranu, trznula je glavu. Ponovio je tu odvratnu riječ, a ona nije htjela to ponovno čuti. Počela se trgati iz njegovih ruku, ali on joj je sve glasnije vikao: „Vještice!“ Svom svojom snagom bacio ju je na pod i viknuo: „Spalit ću te! Spalit ću te cijelu do kosti!“

Pogledala je blijedo u daljinu, prihvaćajući svoju sudbinu, no nikada nije htjela priznati ono za što je optužuje. „Priznaj!“, vikao je. Ona je u tom trenutku vratila svoj osmijeh. Smiješila mu se i na taj mu način ponovno pokušala dati svu svoju nježnost... ili ga barem podsjetiti na to... Dodirivao je njezino tijelo tako grubo da ju je svaki dodir pekao. Svaki je dodir bio mučniji i bolniji od drugog. Pokušala je trpjeti i pokazati da je snažna, ali posustala je. Čuli su se krici bijesnih vatrenih dodira sve dok nije izgorjela.

Crni Čovjek samo ju je pogledao na trenutak, nasmijao se podlo, i otišao. Kao da sve što je uradio nije ništa značilo, kao da je sve u redu. Ubio je njezinu dušu. Spalio ju tako lako, kao da njezina duša nije ništa drugo doli beznačajni prazni papir.

Prišla sam joj, gledajući je u tom vječnom snu. Kleknula sam pored svoje sestre govoreći joj: „Rekla sam ti! Rekla sam ti, sestrice moja. Govorit ću ponovno! Tvoj glas lijep i mio, tvoje vriskove uzet ću od tebe. Svi će ponovno čuti. To ti se kunem,“ govorila sam joj drhtavim glasom kroz suze, tužna i bijesna nad onim što se dogodilo.

Ustala sam, gledajući u sve one koji su gledali smrt njezine sestre misleći: „Zašto ste to dopustili?“

U trenutka kada sam pogledala tog prokletog Crnog Čovjeka, mogla sam vidjeti njegov podli plan. Neće samo stati na Belladonna. Ja, koja sam vidjela pad svoje sestre, neću stati dok on, taj otimač duša, taj pakleni mučitelj kojeg sam zvala Crnim Čovjekom, ne bude spaljen od vlastite moći.

Sufražetkinje:

Novi vijek. Rodila sam se ponovno uz svoje sestre. Bezobrazno, gnjevno, tri sufražetkinje uletjele su u prostor. Podigle su papire u zrak, glasno upitale narod: „Gdje su ovdje ženska imena? Gdje?“, reče prva, a zatim je podrži druga: „I mi bismo glasale. Želimo glasati!“, a zatim treća poviče: „Moj glas, moje pravo!“ Kada su to čule njene sestre, počele su vikati: „Moj glas, moje pravo! Hoćemo glasati!“

Tako hrabre i slobodne, svojim glasom mogle bi srušiti cijelu vladavinu muškaraca. Tako ponosna na njih, napokon ih vidim u borbi za ono što zaslužuju. Iako me ne vide, tu sam za njih tako što služim Crnom Čovjeku. Radim za njega kao služavka u tamnici kojom upravlja. Pokušavam pomoći mnogim ženama zarobljenim u njegovim raljama.

Pojavio se Crni Čovjek. Proklet bio u tom drugom obličju i nakani. Znao je da ovog puta mora više snage upotrijebiti kako bi obuzdao žene koje su samo željele biti slobodne i glasne. Pokušao ih je uhvatiti. Uperio je pištolj u njih. Ostale sestre uspjele su pobjeći od njega, ali ne i Jenny koja je ostala sama sa zvijeri, ali je bila spremna boriti se. Skočila je na njega kao furija pokušavajući mu oteti pištolj iz ruke, ali ju je uhvatio. Crni Čovjek ipak je bio jači.

Stavio joj je povez preko usta, a ruke i noge zavezao za stolicu. Iako su joj usta bila zavezana, pokušavala je govoriti, a to je Crnog Čovjeka nerviralo. Nije mogao podnijeti to mumljanje iz dubine duše. Bezobrazno joj je rekao: „Znaš li da se jedna dama ne bi trebala tako ponašati?“

Što pokušavaš? Zar ti ovo stvarno treba?“ Jenny je i dalje pokušavala govoriti. Spustio joj je povez kako bi čuo što ima reći. Pljunula mu je lice podrugljivo mu se smijući, a on ju je ošamario. Vrisnula je iz petnih žila: „Moj glas! Moje pravo!“ Kao luđakinja, trzala se pokušavajući se istrgnuti iz stolice. Nastavila je vrištati na njega, a on joj je nervozno vratio povez na usta. Ne znajući kako da je obuzda, počeo je nervozno hodati.

„Imate sve! Djecu, muža, obitelj. Što vam znači taj „glas“? Mi upravljamo politikom i brinemo se za zemlju. Idemo na posao kako biste vi mogle jesti!“, nervozno ju je pokušavao urazumiti.

Kroz povez se počela smijati njegovim riječima. Ponovno joj je bijesno spustio povez, a njezin smijeh se oslobodio. Podrugljivo i bijesno mu je govorila: „Moj muž uzeo je moje dijete! Nisam ga vidjela već mjesecima. Ostavio me na ulici kao pseto jer on ima pravo na vlasništvo. Gdje su žene na velikim stolicama? Gdje!?“

Crni Čovjek je uzdahnuo i narcisoidno joj odgovorio: „Sigurno si sama kriva za to!“, a ona se nasmije i ogorčeno mu odgovori: „Vrištat ću onda dokle god sam kriva.“

Došla sam s hranom u nekoj staroj zdjeli. Gledala sam što se događa i suosjećala sa Jenny, ali kada me Crni Čovjek onako podmuklo pogledao znajući tko sam i misleći da ima mene i moju sestru u šaci, pogledala sam ga i stisnula zube kako ne bih ništa učinila prije vremena.

Crni Čovjek pokušao je nahraniti Jenny. Kao da se zapravo brinuo za nju, ali naravno, to je bila laž.

„Hajde... Moraš jesti.“ Govorio joj je nježnim tonom kao da ga zanima njezino zdravlje, ali točno sam mogla osjetiti sarkazam u njegovim riječima.

Kako joj je stavio hranu usta, ona bi pljunula sve na pod, ali i po njemu.

„Radije ću umrijeti nego uzeti hranu iz tvojih ruku. Jest ću kada je sama budem mogla kupiti svojim novcem!“, govorila mu je ljutito.

Crni Čovjek na to se naljuti i počne joj nasilnički trpati hranu u usta govoreći joj: „Tvoja će te hrabrost koštati! Tvoj glas će te koštati!“

Na njegovom se licu mogla vidjeti podla zamisao. Uzeo je kliješta i laganim, zlim korakom i podmuklim osmijehom, krenuo prema nemoćnoj Jenny. Uzdisala je duboko, znajući njegove

nakane. Počela je režati na njega. Više nisam mogla to gledati. Stala sam između njih i zaustavila njegovu ruku u kojoj je držao kliješta. U tom sam trenutku pomislila: Ako nekoga treba povrijediti, neka to budem ja. Samo ne ona. Zgrabio me i nasmijao mi se. Znao je da sam preslaba jer sam uzela oblik žene. Nisam mogla ništa. Bacio me na pod kao komad zgužvanog papira.

Crni Čovjek gledao je u mene, dok se u isto vrijeme sve više približavao Jenny. Htio je da gledam i patim dok još jednoj ženi uzima dušu, to jest, u tom trenutku... dok joj čupa dušu. Sjeo je na nju i iščupao joj jezik. Pokazao je jezik prema njoj i rekao: „Evo ti tvoj glas.“ Iz džepa je uzeo upaljač i spalio ga pred nama.

Oslobodio ju je i podrugljivo joj rekao: „E, tako... Idi... Idi sada i deri se na ulicu: 'Moj glas, moje pravo!'“

Kada ju je oslobodio, obrisao je ruke i bacio krpu na pod ispred mene. Dok je odlazio, rekao mi je da počistim sav taj nered.

Prišla sam Jenny koju sam gledala kao jednu od svojih sestara. Brišući krv sa njezinih usana, govorila sam joj, iako je ona bila u nesvijesti, nježno je tješeći : „Tvoj glas lijep i mio. Tvoje vriskove uzet ću od tebe. Svi će ponovno čuti.“ Podigla sam je i iznijela van na svojim rukama.

Žene danas:

Tri prijateljice došle su u klub nakon napornih dana kako bi se opustile. U ovom dobu zabava nakon posla bila je normalna. Odjenule su svoju najbolju odjeću kako bi izrazile svoje tijelo, lijepo tijelo koje je govorilo mnogo toga. Odjenule su se tako da bi bile lijepe za sebe.

Sretno su se grlile, smijale i plesale onako kako prava zabava treba izgledati. Kao da su sve muke ovoga svijeta prestale. Bile su tako lijepe, zračile su svojom ženstvenošću. Ponovno se pojavio Crni Čovjek. Naravno, jer sam i ja bila tamo. Istina je, njihova tijela su privlačila poglede, ali pogled Crnog Čovjeka nije imao dobre namjere i nije cijenio slobodu ljepote prijateljica. To je bilo novo doba, u kojem je svatko mogao biti ono što poželi, u kojem Crni Čovjek nije imao toliko utjecaja. Ali on se toliko usadio u ovaj svijet, kao korov koji je nemoguće iskorijeniti. One su se micale od njega na drugu stranu ignorirajući ga, ali nisu znale da je Crni Čovjek uporan. Gledao ih je zavodljivim pogledom koji je njima bio mučan.

Približavao im se polako plešući kako bi se polako uvukao u njihovo malo društvo. Po jednoj je plazio, njušio joj svilenu kosu i zamišljao razne stvari, dok je drugu gledao zavodljivo. Dodirivao ih je tamo gdje se nitko pristojan ne bi usudio. Nije imao srama niti stida. Polako je podizao svoju majicu kako bi pokazao svoje tijelo nudeći im se kao da su one čekale samo lijepog, bogatog i šarmantnog Crnog Čovjeka, ali jednu je pogotovo gledao. Malenu Anastasiu. Usudila bih se reći kako je bila najljepša od svih. Zavodljivog izgleda, a nevinog pogleda. Uzeo je dvije čaše i ponudio joj piće, a ona ne sluteći pristane. Ja sam bila odmah pored nje. Odmicala sam je gledajući u njega bijesno, a on nije odustao. Unosio mi se u lice svojim podlim osmijehom. Plesao je sa svima njima, sve dok Anastasiu nisam izgubila iz vida. U tom trenutku sve su bile njegove mete. Ovog je puta bio lukav. Šarmirao ju je, šapnuo joj je nekoliko lijepih riječi i negdje odveo sa sobom.

Crni Čovjek posipao je njezino piće svojim „šarmom“ u obliku male bijele tablete. Nazdravio je s njom, ne skidajući pogled s nje. Sve je to tako planski i lijepo odradio. Maknuo je njezine prijateljice od nje i tako je učinio ranjivom. Kako je Anastasia gubila balans i kontrolu nad svojim tijelom, tako je on plesao sve više, dirajući je svugdje po tijelu. Ona bi micala njegove ruke, ali s vremenom je imala sve manje i manje snage.

„Znaš da se tako djevojka ne bi trebala odijevati? Vidi ti to... kakav si samo ulov...“ Govorio joj je plazeći po njoj.

Skinuo ju je cijelu i nastavio dodirivati, ali kao da se gadio onoga što ga je najviše privlačilo. Stenjući joj je govorio: „Znam da me želiš. Sama si to tražila. Pogledaj kako si se samo obukla.“ Igrao se s njom kao dijete s lutkom. Bez imalo poštovanja prema njoj ili njezinom tijelu. Pokušala je govoriti, ali nije mogla. Bila je previše slaba, kao biljka koja je polako venula. Dao joj je još jedno piće, a ona je samo mirno zaspala. Kada je završio s njom pogledao je u „slučajne prolaznike“, uzeo njezinu haljinu i brzo je prekrpio, stao je ispred nje, zakopčao svoje hlače, uplašeno i agresivno progovorio: „Što je? Što gledate? Ništa se nije dogodilo!“ Pobjegao je glavom bez obzira, ostavljajući Anastasiu da se pobrine za nju nitko drugi nego majka svih majki – priroda, ili pak ljudi koji su voljni iznijeti pravdu. Tada sam znala da je dosta, da se treći put moram roditi kako bih napokon rekla da je dosta!

Pronašla sam ga. Ovog sam se puta sam ja njemu unosila u lice prijeteći mu pogledom, a sa mnom su bile i ostale djevojke. Shvatila sam da ga ne mogu sama spriječiti, ali sve zajedno...

sve zajedno mogle smo sve. Podigla sam malenu Anastasiu, ozdravljajući njezino tijelo. Mogla sam vidjeti kako se bojala. Stavila sam joj ruku na lice, pogledom joj govoreći kako sam uz nju i da ima svu moju snagu i moć uz sebe. Uzele smo baklje i počele kružiti oko njega. Strah u njegovim očima bio je sve jasniji, a nama je to sve više davalo snagu. Slamale smo ga polako svojim dodirima. Ono što je napravio svakoj od njih, okusio je na svojoj koži. Postao je sve slabiji i slabiji. Kao mramorni kip u velikoj revoluciji, srušio se. Sestre su iz borbenosti počele plesati, zavodljivo slaveći svoju pobjedu. Plešući, tri sestre otišle su svojim putem, a ja sam ostala pored njega. Gledala sam u njega i bilo mi ga je pomalo žao.

Pogledala sam posljednji put u Crnog Čovjeka i upitala ga posljednje pitanje: „Reci mi... koga spaljujemo danas?“ Djevojke su se povukle. Nisu zapravo ni bile svjesne protiv koga su se borile, ali ja sam znala.

Došlo je vrijeme da napustim ovaj svijet i povedem Crnog Čovjeka sa sobom, ali ako se bude ponovno vratio, ja ću ponovno biti tu. Poprimit ću isti oblik i boriti se. Sve do kraja svijeta ako
treba.

KOLAŽ PROCESA RADA:

Diplomska predstava neverbalnog teatra i kostimografije Brune Osmanagića

KOGA SPALJUJEMO DANAS?

Mentori: Tamara Kučinović i Zdenka Lacina
Sumentori: Marijan Josipović i Katarina Žeravica

UPOZORENJE 15+
NIJE PRIKLADNO ZA MLAĐE OD 15 GODINA

PLAKAT: